

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Ústav sociální práce

Alternativní formy trestu v České republice

Bakalářská práce

Autor: Barbora Kolářová
Studijní program: B6731 Sociální politika a sociální práce
Studijní obor: Sociální práce
Forma studia: Prezenční
Vedoucí práce: PhDr. Daniela Květenská, Ph. D.

Zadání závěrečné práce

Zadání bakalářské práce

Autor: **Barbora Kolářová**

Studium: U17077

Studijní program: B6731 Sociální politika a sociální práce

Studijní obor: Sociální práce

Název bakalářské práce: **Alternativní formy trestu v České republice**

Název bakalářské práce AJ: Alternative forms of punishment in the Czech Republic

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

V teoretické části se budu zabývat tím co je trest a sankce, probační a mediační služba, dále pak budou popsány různé druhy alternativních trestů. Výzkum bude kvantitativní metodou dotazníků, cílem bude zjistit jak se veřejnost v České republice staví k udělování alternativních trestů.

Jiří Plamínek - Mediace - Nejúčinnější lék na konflikty Lenka Holá - Mediace v teorii a praxi A. SOLOTÁŘ, P. ŠÁMAL - Alternativní řešení trestných věcí v praxi. Dagmar Doubravová, Lenka Ouředníčková, Pavel Štern - Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů F. Ščerba - Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník Zákon č. 1/1993 Sb., ústava České Republiky Listina základních práv a svobod Zákon č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě

Garantující pracoviště: Ústav sociální práce,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Daniela Květenská, Ph.D.

Oponent: JUDr. et Mgr. Filip Rigel, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 25.1.2021

Zadání bakalářské práce

Autor: Barbora Kolářová
Studium: U17077
Studijní program: B6731 Sociální politika a sociální práce
Studijní obor: Sociální práce
Název bakalářské práce: **Alternativní formy trestu v České republice**
Název bakalářské práce Aj: Alternative forms of punishment in the Czech Republic

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

V teoretické části se budu zabývat tím co je trest a sankce, probační a mediační služba, dále pak budou popsány různé druhy alternativních trestů. Výzkum bude kvantitativní metodou dotazníků, cílem bude zjistit jak se veřejnost v České republice staví k udělování alternativních trestů.

Jiří Plamínek - Mediace - Nejúčinnější lék na konflikty Lenka Holá - Mediace v teorii a praxi A. SOLOTÁŘ, P. ŠÁMAL - Alternativní řešení trestných věcí v praxi. Dagmar Doubravová, Lenka Ouředníčková, Pavel Štern - Probační a mediační služby: Možnosti řešení trestných činů F. Ščerba - Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník Zákon č. 1/1993 Sb., ústava České Republiky Listina základních práv a svobod Zákon č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě

Garantující pracoviště: Ústav sociální práce,
Filozofická fakulta
Vedoucí práce: PhDr. Daniela Květenská, Ph.D.
Oponent: JUDr. et Mgr. Filip Rigel, Ph.D.
Datum zadání závěrečné práce: 27.8.2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně pod vedením vedoucí bakalářské práce PhDr. Daniely Květenkové, Ph.D. a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Barbora Kolářová

Poděkování

Děkuji paní PhDr. Daniele Květenkové, Ph.D. za odborné vedení a cenné rady které mi během vedení mé bakalářské práce poskytla.

Anotace

KOLÁŘOVÁ, Barbora. *Alternativní formy trestu v České republice*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Ústav sociální práce Univerzity Hradec Králové, 2021, Bakalářská práce

Bakalářská práce se zabývá alternativní tresty v České republice. V první polovině teoretické části jsou charakterizovány základní pojmy, které jsou dále skloňovány v dalších část práce. Dále jsou vymezeny alternativní druhy jako celek, následně jsou pak rozebrány každý zvlášť. V poslední části bakalářské práce se věnuji probační a mediační službě.

Praktická část se zabývá kvantitativním výzkumem, jako výzkumnou metodu jsem zvolila dotazníkové šetření s cílem zjistit, jak laická veřejnost hodnotí využívání alternativních trestů.

Klíčová slova: alternativní trest, probace, mediace, pachatel

Annotation

KOLÁŘOVÁ, Barbora. Alternative forms of punishment in the Czech Republic. Hradec Králové: Philosophical Faculty, Institute of Social Work, University of Hradec Králové, 2021, pp. The Bachelor Thesis

Bachelor thesis focusing on alternative punishments in the Czech Republic. The first half of the theoretical parts characterizes the basic concepts, which are further inflected in other parts of the work. Others are reserved alternative species as a whole, then all others are analyzed in advance. In the last part of the bachelor's thesis with collections of probation and mediation services.

The practical part deals with quantitative research, as a research method I chose a questionnaire survey in order to find out how the general public evaluates the use of alternative punishments.

Keywords: alternative punishment, probation, mediation, offender

Obsah	
Úvod.....	14
1 Vymezení základních pojmů.....	16
1.1 Restorativní justice.....	16
1.2 Oběť.....	18
1.3 Pachatel.....	19
1.4 Trestný čin.....	19
2 Alternativní tresty.....	21
2.1 Důvody ukládání alternativní tresty.....	22
2.2 Výhody alternativních trestů.....	23
2.4 Formy alternativních trestů.....	23
3 Probační a mediační služba České republiky.....	34
3.1 Cíle probační a mediační služby.....	34
3.2 Mediační činnost.....	35
3.3 Hlavní principy mediace.....	36
3.4 Techniky mediace.....	37
3.5 Role mediátora.....	38
3.6 Probační činnost.....	39
3.7 Probační dohled.....	40
3.8 Parole.....	41
4 Výzkumné šetření.....	43
4.1 Formulace výzkumných cílů.....	43
4.2 Výzkumná metoda sběru dat.....	45
4.3 Výzkumný vzorek.....	45
5 Analýza výzkumné části.....	48
5.1 Povědomí laické veřejnosti o alternativních trestech. (DVO1).....	48
5.2 DVO2: Jaké výhody a nevýhody vidí laická veřejnost u udělování alternativních trestů.....	50
5.3 DVO3: Zjistit jakým způsobem jsou alternativní tresty vnímány.....	52
Závěr.....	57

Úvod

Tématem mé bakalářské jsou alternativní tresty, toto téma jsem si vybrala, protože mě zajímá problematika alternativních trestů a chtěla jsem do toho nahlédnout trochu hlouběji, zjistit kdy se udělovat mohou kdy ne, co to obnáší, a na jak dlouho se mohou udělovat a za co. Myslím si, že toto téma je úzce spjato se sociální prací. Další z důvodu, proč jsem si toto téma vybrala je, že mi přijde že alternativní tresty nejsou tolik zmiňované ať už v televizi nebo na internetu, a tudíž si myslím že lidé o jejich udělování neví, proto jsem si i vybrala toto téma, protože mě zajímal výsledný výzkum.

Hlavním cílem mé bakalářské práce je zjistit, zda česká populace ví o udělování alternativních trestů a jak je hodnotí. Na hlavní cíl dále navazují 3 dílčí cíle, jak laická veřejnost hodnotí využívání alternativních trestů, jaké výhody a nevýhody laická veřejnost vidí u udělování alternativních trestů, jakým způsobem jsou alternativní tresty vnímány.

Teoretickou část jsem rozdělila do tří kapitol, v první z nich jsou rozebrala základní pojmy, které se tohoto tématu týkají. V druhé kapitole jsou popsány alternativní tresty, co to vlastně jsou alternativní tresty, důvody ukládání, výhody alternativních trestů a formy alternativních trestů kde jsem podrobně rozebrala každý trest zvlášť. V poslední kapitole jsem se zaměřila na probační a mediační službu, popsala jsem cíle probační a mediační služby, mediační činnost, hlavní principy mediace, techniky mediace, role mediátora, probační činnost, probační dohled a paroly.

Praktická část jsem věnovala mému vlastnímu výzkumnému šetření, pro tento výzkum jsem si vybrala kvantitativní metodu dotazníkového šetření vzhledem ke zvolenému hlavnímu cíli bakalářské práce: zjistit, zda laická populace ví o udělování alternativních trestů a jak je hodnotí.

Bakalářskou práci bych určitě doporučila k přečtení široké veřejnosti, jak už jsem zde zmiňovala není to zrovna téma, které se veřejně řeší, a myslím že by jim tom mohlo pomoci v orientaci v této oblasti. Taktéž bych práci doporučila sociální pracovníkům a odborné veřejnosti.

Literatura k dané problematice mi přišla dostačující, našla jsem mnoho odborné literatury, musím ale říci že literatura byla většinou staršího data.

1 Vymezení základních pojmů

Na začátek své bakalářské práce považuji za důležité vysvětlit několik základních pojmů které celou práci provázejí. Jako úplně první pojem zde uvádím restorativní justici, která je s alternativní tresty úzce spjata, a i si dovolím říct, že alternativní tresty z restorativní justice vzešli. Jako další pojem, vysvětluji oběť, protože i alternativní tresty mají své oběti, dále jsem se zaměřila na pojem pachatel a v neposlední řadě na pojem trestný čin abych zde svým čtenářům tyto pojmy přiblížila.

1.1 Restorativní justice

Pojem restorativní justice (z angl. retore – obnovit, navrátit do původního stavu) lze vyložit jako určitý koncept zacházení s pachateli, odlišný od klasické „retributivní“ trestající justice, vycházející z názoru, že současná trestní spravedlnost není adekvátní reakcí společnosti na růst kriminality, nevede k ochraně jednotlivce i společnosti. Jde o koncept, který navazuje na některé myšlenky odmítající státní monopol na řešení konfliktů trestní povahy, její paradigma je však spatřováno ve velmi dávném pojímání spravedlnosti. Restorativní justici lze chápat jako soubor postulátů, cílů a metod, které charakterizují určitý přístup k řešení problematiky zločinnosti. Restorativní justice je proces, při kterém všechny strany mající účast na určitém trestném činu se setkávají společně za účelem kolektivního posouzení, jak vyřešit nepříznivé následky trestného činu a jeho budoucí důsledky. (Karabec 2003, s. 8)

Howard Zehr definuje restorativní justici následovně: *„Restorativní justice je proces, jenž v maximální možné míře zapojuje všechny, kterých se daná trestná činnost dotkla. Restorativní justice usiluje o maximální možnou míru uzdravení a obnovu trestným činem narušených vztahů a za tímto účelem účastníkům umožňuje společně identifikovat způsobené újmy a vzniklé potřeby a od nich se odvíjející povinnosti a závazky.“* (Zehr 2003, s. 14 – 28)

Restorativní justice se soustřeďuje na konflikt, který vznikl mezi obětí trestného činu a jeho pachatelem jako reakce na spáchaný trestný čin, resp. stíhaný trestný čin posuzuje jako projev určitého sociálního konfliktu mezi nimi. V trestním procesu proto počítá nejen s aktivní rolí obviněného, ale také s individuálním zohledněním zájmů a potřeb oběti trestného činu a dalších dotčených subjektů (zejména sociálního společenství, v němž se pohybují obviněný a oběť), přičemž klade důraz na odstranění konfliktu mezi nimi, což je samozřejmě i v širším veřejném zájmu. (Sotolář, Šámal, Púry 2000, s. 9)

Restorativní justice je založena na několika základních principech a hodnotách, které nám ukazují, jakým směrem se v určitých situacích vydat:

- Respekt je jednou z klíčových hodnot pro restorativní justici. Je projevován nejen vůči oběti a dalším postiženým osobám, ale i k pachateli.
- Odpovědnost pachatele trestného činu za způsobenou újmu je důležitou součástí restorativního procesu a posiluje motivaci pachatele k obnově narušených vztahů.
- Dialog je základním kamenem řady programů a technik restorativní justice. Je veden mezi stranami konfliktu, mezi obětí, pachatelem a dalšími dotčenými osobami.
- Participace v restorativní justici usiluje o aktivní zapojení všech účastníků trestného činu, jejich blízkých a zástupců. Řešení celé události je v rukou těch, kterých se to týká, nikoliv v rukou formální autority.
- Vyváženost je další klíčová hodnota restorativní justice, která hledá znovunalezení rovnováhy v komunitě. Vyvažuje zájmy zúčastněných a hledá řešení přijatelné pro všechny strany. Princip vyváženosti ovšem nerelativizuje spáchaný čin ani jeho následky, za něž nese odpovědnost pachatele.
- Dobrovolnost je taktéž nebytným předpokladem participace účastníků trestného činu v restorativní justici. Žádný účastník, pachatele nevyjímaje, nemá být k účasti donucen.
- Pospolitosť v restorativní justici vyjadřuje snahu o zapojení členů komunity, kde oběť a pachatel žijí. Nevnímá událost trestného činu jako oddělený a izolovaný akt, který byl pouze soukromou záležitostí jeho aktérů.
- Individualita neboli jedinečnost každého člověka, je v restorativní justici vždy vyvažována ve vztahu k pospolitosti. Oba principy musí plnit současně. Restorativní proces podporuje ve vzájemné pospolitosti a individualitu každého z nás. (Štern, Ouředníčková, Doubravová 2010, s. 33)

Pokud to shrneme, cílem restorativní justice je dát klíčová rozhodnutí do rukou těm, kterých se trestný čin bezprostředně týká, přispět k ozdravnému procesu v rámci trestní spravedlnosti a snížit pravděpodobnost další trestné činnosti. K naplnění tohoto cíle je nutné zapojení obětí a porozumění důsledkům svého jednání pachateli a přebírání odpovědnosti za ně. Výsledky musí napomoci k obnově narušených vztahů a reagovat na příčiny daného jednání. A především oběť i pachatel musí nabýt pocitu, že je daná věc uzavřená. (Zehr 2003, s. 26)

1.2 Oběť

Obětí se dle zákona rozumí fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil. Byla-li trestným činem způsobena smrt oběti, považují se, utrpěli-li v důsledku smrti oběti újmu, za oběť též její příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel nebo registrovaný partner, druh nebo osoba, které oběť ke dni své smrti poskytovala nebo byla povinna poskytovat výživu. Je-li těchto osob více, považuje se za oběť každá z nich. (Zákon o obětech trestných činů)

Zákon dále stanoví pojem „zvlášť zranitelná oběť.“

Zvlášť zranitelnou obětí se pro účely tohoto zákona při splnění podmínek uvedených v odstavci 2 nebo 3 rozumí

- dítě,
- osoba, která je vysokého věku nebo je postižena fyzickým, mentálním nebo psychickým hendikepem nebo smyslovým poškozením, pokud tyto skutečnosti mohou vzhledem k okolnostem případu a poměrům této osoby bránit jejímu plnému a účelnému uplatnění ve společnosti ve srovnání s jejími ostatními členy,
- oběť trestného činu obchodování s lidmi (§ 168 trestního zákoníku) nebo trestného činu teroristického útoku (§ 311 trestního zákoníku),
- oběť trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, trestného činu, který zahrnoval nátlak, násilí či pohrůžku násilím, trestného činu spáchaného pro příslušnost k některému národu, rase, etnické skupině, náboženství, třídě nebo jiné skupině osob nebo oběť trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny, jestliže je v konkrétním případě zvýšené nebezpečí způsobení druhotné újmy zejména s ohledem na její věk, pohlaví, rasu, národnost, sexuální orientaci, náboženské vyznání, zdravotní stav, rozumovou vyspělost, schopnost vyjadřovat se, životní situaci, v níž se nachází, nebo s ohledem na vztah k osobě podezřelé ze spáchání trestného činu nebo závislost na ní.
- Druhotnou újmou se pro účely tohoto zákona rozumí újma, která nebyla oběti způsobena trestným činem, ale vznikla v důsledku přístupu Policie České republiky, orgánů činných v trestním řízení a dalších orgánů veřejné moci, poskytovatelů zdravotních služeb, subjektů zapsaných v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, znalců, tlumočnicků, obhájců a sdělovacích prostředků k ní.

- Akreditovaným subjektem se rozumí právnická osoba, které byla rozhodnutím Ministerstva spravedlnosti (dále jen „ministerstvo“) udělena akreditace podle § 42. (Zákon o obětech trestných činů)

1.3 Pachatel

Z pohledu kriminologie jsou pachateli trestného činu:

- osoby které spáchaly trestný čin,
- osoby trestně neodpovědné – osoby mladší 15 let a osoby nepřičetné,
- potencionální pachatelé – např. recidivisti,
- osoby vyznačující se sociálně patologickým jednáním – např. narkomani, prostitutky, chorobní hráči atd. (Svatoš 2009, s. 21)

Pachatelem trestného činu je ten, kdo svým jednáním naplnil znaky skutkové podstaty trestného činu nebo jeho pokusu či přípravy, je-li trestná. (Trestní zákoník)

Pachatelem trestného činu je i ten, kdo k provedení činu užil jiné osoby, která není trestně odpovědná pro nedostatek věku, nepřičetnost, omyl, anebo proto, že jednala v nutné obraně, krajní nouzi či za jiné okolnosti vylučující protiprávnost, anebo sama nejednala nebo nejednala zaviněně. Pachatelem trestného činu je i ten, kdo k provedení činu užil takové osoby, která nejednala ve zvláštním úmyslu či z pohnutky předpokládané zákonem; v těchto případech není vyloučena trestní odpovědnost takové osoby za jiný trestný čin, který tímto jednáním spáchala. (Trestní zákoník)

1.4 Trestný čin

Trestný čin je zpravidla sociální konflikt mezi dvěma, popř. i více jednotlivci či stranami, a proto jej lze účinně řešit pouze za podmínky aktivní participace všech dotčených, tj. oběti, pachatele a příslušného sociálního společenství. (Sotolář, Šámal, Púry 2000, s. 11)

Trestní zákon umožňuje tři možnosti uložení trestného činu:

- za úmyslný trestný čin spáchaný ze zjištěné pohnutky (jestliže pachatel získal nebo se snažil získat pro sebe nebo pro jiného majetkový prospěch) § 67 odst. 1 tr. zákoníku,
- za jakýkoliv jiný trestný čin, u něhož trestní zákon uložení tohoto trestu dovoluje § 67 odst. 2 písm. a) tr. zákoníku,

- za přečin v případě, že vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele neukládá současně nepodmíněný trest odnětí svobody; § 67 odst. 2 písm. b) tr. zákoníku. (Kalvodová 2016, s. 88)

Trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně. K trestní odpovědnosti za trestný čin je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li trestní zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti.

Trestné činy se dělí na přečiny a zločiny.

Přečiny jsou všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let. Zločiny jsou všechny trestné činy, které nejsou podle trestního zákona přečiny; zvláště závažnými zločiny jsou ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let. (Trestní zákoník)

V této kapitole jsem představila základní pojmy, které jsem považovala za důležité k vysvětlení a pochopení dalšího obsahu své práce.

2 Alternativní tresty

Filozofie alternativních trestů je jednoduchá: ponechat odsouzené na svobodě a uložit jim takový druh povinnosti nebo omezení, který bude působit preventivně proti páčání další trestné činnosti, ochrání společnost, uspokojí zájmy obětí trestného činu a upevní v pachateli návyky a postoje potřebné k vedení řádného života. Soudy přistupují k alternativním trestům v případě, že se jedná o trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody do pěti let a osoba pachatele není natolik narušená, aby její pobyt na svobodě byl pro ostatní nebezpečný.

Alternativní trest pachatele nezbavuje svobody, ale vyžaduje od něj dodržování určitých omezení či splnění povinnosti – musí například zaplatit ze svého příjmu státu jistý obnos peněz (peněžitý trest), podrobit se dohledu, či léčení nebo jiným omezením, nesmí se po určitou dobu zdržovat v konkrétní městě (trest zákazu pobytu), nesmí několik měsíců či vykonávat určitou činnost (trest zákazu činnosti) nebo musí odvést určitý počet hodin práce pro „obecné blaho“ (trest obecně prospěšných prací).

V průběhu výkonu trestu se sleduje, zda odsouzený plní podmínky uloženého trestu a zda žije v souladu s normami společnosti. Při neplnění těchto podmínek může soud rozhodnout o náhradní sankci, kterou je většinou trest odnětí svobody.

Aktivita směřující k alternativnímu řešení trestných věcí probíhají u nás ve dvou rovinách. Jednak v rámci systému platného trestního, jednak mimo tento systém, v prostředí, které samo není právem regulováno, ale v němž lze podle platné právní úpravy dosáhnout řešení, které má určitý dopad v trestné právní oblasti. (Sotolář, Šámal, Púry 2000, s. 15)

Hlavním smyslem alternativních řešení trestních věcí je přiměřená reakce na spáchaný trestný čin a odstranění konfliktního stavu spojeného s tímto činem po objasnění jeho příčin. Konkrétně tedy jde při jejich uplatnění především o vypořádání vzájemných vztahů mezi obviněným, poškozeným a osobami z jejího blízkého sociálního úkolu, sankční i pozitivně motivující působením na obviněného a dosažení satisfakce poškozeného. Současně tyto formy postihu trestné činnosti vytvářejí podmínky pro urychlení, zjednodušení a z hospodaření trestního řízení, omezují formálně institucionální zásahy do života obviněného a ve společenském zájmu přispívají k prevenci kriminality. (Sotolář, Šámal, Púry 2000, s. 18)

Neexistuje jednotná definice alternativních trestů, např. podle mezinárodních dokumentů OSN a Rady Evropy „se alternativním trestem rozumí trest nespojený s odnětím svobody, který je soudce oprávněn uložit v případech ve kterých by jinak byl pachatel odsouzen k trestu odnětí

svobody“. Délka trvání alternativního trestu musí být úměrná spáchanému trestnému činu a trestu odnětí svobody, který by byl uložen. Pod pojmem alternativní tresty se tedy tradičně chápou takové druhy trestů, které ačkoliv nejsou spojeny s odnětím osobní svobody pachatele, zaručují naplnění účelu trestu stejně, jako kdyby byl na odsouzeném vykonáván klasický trest odnětí svobody. V širším pojetí jsou do pojmu alternativní tresty zařazovány i takové sankce či opatření, které neeliminují zcela ztrátu svobody a alternativ trestního řízení v podobě různých forem odklonu (tzn. způsob vyřízení trestní věci jinak než ve standardním trestním řízení). Naopak užší pojetí rozumí alternativním trestem jakýkoliv trest nespojený s odnětím svobody, který se uplatní tehdy, má-li být uložen trest odnětí svobody, avšak vzhledem k osobě pachatele a okolnostem případu lze účelu trestu dosáhnout i jinak. (Kuchta, Válková 2005, s. 214)

Druhy alternativních trestů:

- odnětí svobody,
- domácí vězení,
- obecně prospěšné práce,
- propadnutí majetku,
- peněžitý trest,
- propadnutí věci,
- zákaz činnosti,
- zákaz držení a chovu zvířat,
- zákaz pobytu,
- zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce,
- ztrátu čestných titulů nebo vyznamenání,
- ztrátu vojenské hodnosti,
- vyhoštění. (Trestní zákoník)

Jednotlivé druhy alternativních trestů budou následně rozebrány v kapitole „formy alternativních trestů“.

2.1 Důvody ukládání alternativní tresty

Mezi hlavní důvody, které vedly k jejich celosvětovému rozšíření, patří snaha individualizovat trestní postih, pozitivně motivovat pachatele trestných činů k životu v souladu se zákonem, aktivně zapojit do řešení trestných věcí osoby poškozené trestnou činností, řešit efektivně přetížení soudů a vůbec orgánů činných v trestním řízení, vypořádat se s nedostatkem kapacity

věznic, zlevnit trestní i civilní řízení a najít účinné formy prevence kriminality, to vše při zachování vysokých nároků na věcnou správnost soudního rozhodování. (Sotolář, Šámal, Púry 2000, s. 3)

Důvody ukládání alternativních trestů:

- ekonomické – odpadnou náklady na výkon trestu odnětí svobody (např. ubytování a s tím spojené náklady na topení, ošacení, stravu),
- penitenciární – odpadnou vedlejší nežádoucí účinky uvěznění (např. rozpad rodiny, ztráta zaměstnání),
- kompenzační – výkon trestu nezaručuje uhrazení škody pachatelem (neexistuje pracovní povinnosti),
- trestně-politické – obecná tendence dekriminalizace a depenalizace. (Svatoš 2009, s. 36)

2.2 Výhody alternativních trestů

Hlavní přednosti alternativních sankcí spojených s výkonem práce pro společnost jsou spatřovány:

- v uvolnění místa ve věznicích pro těžší zločince,
- ve snížení nákladů na výkon trestu (i když se oprávněně připomíná, že i administrativní činnosti spojené s organizací a kontrolou prací pro společnost vyžadují prostředky z daní občanů),
- ve větším zapojení veřejnosti do procesu převýchovy a resocializace pachatelů,
- ve zvyšujícím se zájmu občanů o způsoby zacházení s pachateli,
- ve vytváření pocitu odpovědnosti za činnost trestní justice ve veřejnosti. (Rozum, Zeman, Přesličková, Tomášek 2005, s. 13)

2.4 Formy alternativních trestů

Podmíněné odsouzení a podmíněné odsouzení s dohledem

Podstata podmíněného odsouzení nespočívá, jak by z názvu mohlo být vyvozováno, v tom že by se podmíněně odkládalo vyslovení viny a uložení trestu. Naopak pachatel je pravomocně uznán vinným a za spáchaný trestný čin je mu uložen trest odnětí svobody v určité délce. Odkládá a posléze se i fakticky promíjí výkon tohoto trestu, vyhoví-li odsouzený stanoveným podmínkám. Podmíněné odsouzení lze považovat za významný projev preventivní funkce trestního práva i zásady ekonomie trestní represe (trestního práva), neboť by mělo představovat

pozitivní motivační faktor pro chování odsouzených, pro jejich nápravu, aniž by musela nastoupit represe v podobě výkonu trestu odnětí svobody. (Kalvodová 2016, str. 50)

Podmíněné odsouzení s dohledem je de lege lata upraveno v § 84 – 87 tr. zákoníku. Přichází v úvahu za stejných podmínek jako podmíněné odsouzení bez dohledu, tedy za podmínek stanovených v § 81 odst. 1 tr. zákoníku s tím, že navíc je třeba zvýšeně sledovat a kontrolovat chování pachatele a poskytnout mu potřebnou péči a pomoc ve zkušební době, a proto současně s podmíněným odkladem výkonu trestu odnětí svobody nepřevyšujícího tři léta soud vysloví nad pachatelem dohled; § 84 tr. zákoníku. Pojem a účel dohledu vymezuje § 49 tr. zákoníku. Dohledem se rozumí pravidelný osobní kontakt pachatele s probačním úředníkem (tj. úředníkem Probační a mediační služby), spolupráce při vytváření a realizaci probačního plánu dohledu ve zkušební době a kontrola dodržování podmínek uložených pachateli soudem nebo vyplývajících ze zákona. Účelem dohledu je:

- sledování a kontrola chování pachatele, čímž je zajišťována ochrana společnosti a snížení možnosti opakování trestné činnosti,
 - odborné vedení a pomoc s cílem zajisti, aby pachatel vedl v budoucnu řádný život.
- (Kalvodová 2016, s. 59)

Trestní zákoník stanoví pachateli povinnosti, které musí v rámci dohledu dodržovat, a současně vymezuje i povinnosti a oprávnění probačního úředníka.

Pachatel je dle § 50 tr. zákoníku povinen:

- a) spolupracovat s probačním úředníkem způsobem, který mu probační úředník stanoví a plnit probační plán dohledu,
- b) dostavovat se k probačnímu úředníkovi ve lhůtách, které mu stanoví,
- c) informovat probačního úředníka o svém pobytu, zaměstnání a zdrojích obživy, dodržování soudem uložených přiměřených omezení a povinností a jiných okolnostech důležitých pro výkon dohledu,
- d) umožnit probačnímu pracovníkovi vstup do obydlí, ve kterém se zdržuje.

Povinností probačního úředníka je vykonávat dohled v souladu s vytvořeným probačním plánem, být pachateli nápomocen v jeho záležitostech a plnit pokyny předsedy senátu směřující k výkonu dohledu a k tomu, aby pachatel vedl řádný život. Je rovněž povinen pravidelně aktualizovat probační plán přihlédnutím k výsledkům dohledu a k osobním, rodinným a jiným poměrům pachatele. Informační povinnost ve vztahu k předsedovi senátu má probační úředník v případě závažného nebo opakovaného porušení podmínek dohledu, probačního plánu nebo

přiměřených omezení a povinností pachatele. Za této situace informuje předsedu senátu bez zbytečného odkladu. Při méně závažném porušení upozorní pachatele na zjištěné nedostatky a dá mu poučení, že v případě opakování nebo závažnějšího porušení bude o tom informovat předsedu senátu. (Kalvodová 2016, s. 60)

Domácí vězení

Jako zcela nový druh trestu byl s účinností o 1.1.2010 do našeho právního řádu zaveden trest domácího vězení. Tento u nás dosud nepoužívaný trest byl nově začleněn do systému sankcí jednak z důvodu zachování pozitivních rodinných vazeb, jednak pak z ekonomických důvodů, jelikož výkon tohoto trestu není natolik finančně náročný jako výkon trestu odnětí svobody. (Gřivna, Scheinost, Zoubková 2019, s. 188)

Pachateli přečinu lze trest domácího vězení uložit při kumulativním splnění dvou předpokladů: jestliže vzhledem k povaze a závažnosti přečinu a osobě a poměrům pachatele lze mít důvodně za to, že postačí uložení tohoto trestu, a to, popřípadě i vedle jiného trestu, a pachatel dá písemný slib, že se ve stanovené době bude zdržovat v obydlí na určené adrese a při výkonu kontroly poskytne veškerou potřebnou součinnost; § 60 odst. 1 tr. zákoníku. (Kalvodová 2016, s. 72)

Podstata trestu domácího vězení spočívá v povinnosti odsouzeného zdržovat se po dobu výkonu tohoto trestu v určeném obydlí nebo jeho části v soudem stanoveném časovém období, nebrání-li mu v tom důležité důvody, zejména výkon zaměstnání nebo povolání nebo poskytnutí zdravotních služeb v důsledku jeho onemocnění nebo úrazu; zdravotnické zařízení je povinno na vyžádání orgánu činného v trestním řízení mu tuto skutečnost sdělit; § 60 odst. 3 tr. zákoníku. (Kalvodová 2016, s. 74)

Soud stanoví časové období, ve kterém je odsouzený povinen se zdržovat v určeném obydlí nebo jeho části, v pracovních dnech, ve dnech pracovního klidu a pracovního volna s přihlédnutím zejména k jeho pracovní době a k času potřebnému k cestě do zaměstnání, k péči o nezletilé děti a k vyřizování nutných osobních a rodinných záležitostí, aby při zajištění všech nezbytných potřeb odsouzeného a jeho rodiny ho přiměřeně postihl na svobodě. Soud může odsouzenému povolit navštěvování pravidelných bohoslužeb nebo náboženských shromáždění i ve dnech pracovního klidu a pracovního volna. Soud může uložit pachateli na dobu výkonu tohoto trestu přiměřená omezení nebo přiměřené povinnosti uvedené v § 48 odst. 4 směřující k tomu, aby vedl řádný život; zpravidla mu též uloží, aby podle svých sil nahradil škodu nebo

odčinil nemajetkovou újmu, kterou trestným činem způsobil, nebo aby vydal bezdůvodné obohacení získané trestným činem.

Soud může uložit trest domácího vězení až na dvě léta, odsuzuje-li pachatele přečinu, jestliže:

- a) vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele, lze mít důvodně za to, že postačí uložení tohoto trestu, a to, popřípadě i vedle jiného trestu, a
- b) pachatel dá písemný slib, že se ve stanovené době bude zdržovat v obydlí na určené adrese a při výkonu kontroly poskytne veškerou potřebnou součinnost.

Jako samostatný trest může být trest domácího vězení uložen, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba. (Trestní zákoník)

Obecně prospěšné práce

Představuje jednu z forem zacházení s pachateli méně závažných trestných činů. Provedený výzkum v oblasti této sankce naznačuje, že na obecně prospěšné práce příznivě pohlížejí soudci, veřejnost i osoby, kterým je tato sankce uložena. (Kuchta, Válková 2005, s. 225)

Trest obecně prospěšných prací záleží v povinnosti odsouzeného provést osobně a bezplatně ve svém volném čase ve stanoveném rozsahu práce k obecně prospěšným účelům ve prospěch obce nebo ve prospěch státních nebo jiných obecně prospěšných institucí. Smyslem výkonu takových prací je proto vytvoření nějakého užitečného výsledku, který musí sloužit širšímu okruhu lidí (jde tedy o uspokojování obecného zájmu). Pokud jde o státní nebo jiné obecně prospěšné instituce, v jejichž prospěch lze obecně prospěšné práce vykonávat, zákon jejich okruh vymezuje tak, že konkretizuje oblasti činnosti, kterými se zabývají (vzdělání, věda, kultura, školství, ochrana zdraví, požární ochrana, ochrana životního prostředí, podpora a ochrana mládeže, ochrana zvířat, humanitární, sociální, charitativní, náboženská, tělovýchovná a sportovní činnost). Kategoricky zákon stanoví, že práce nesmí sloužit výdělečným účelům. (Kuchta, Válková 2005, s. 238)

Soud může uložit trest obecně prospěšných prací, odsuzuje-li pachatele za přečin; jako samostatný trest může být trest obecně prospěšných prací uložen, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba. Soud trest obecně prospěšných prací zpravidla neuloží, jde-li o pachatele, kterému byl trest obecně prospěšných prací v době tří let předcházejících uložení tohoto druhu trestu přeměněn na trest odnětí svobody podle § 65 odst. 2.

Trest obecně prospěšných prací může soud uložit ve výměře od 50 do 300 hodin. Soud může uložit pachateli na dobu trestu i přiměřená omezení a přiměřené povinnosti uvedené v § 48 odst. 4 směřující k tomu, aby vedl řádný život; zpravidla mu též uloží, aby podle svých sil nahradil škodu nebo odčinil nemajetkovou újmu, kterou přečinem způsobil, nebo aby vydal bezdůvodné obohacení získané přečinem. (Trestní zákoník)

Obecně prospěšné práce je odsouzený povinen vykonat do jednoho roku ode dne, kdy soud nařídil výkon tohoto trestu. Do této doby se nezapočítává doba, po kterou odsouzený:

- a) nemohl obecně prospěšné práce vykonávat pro zdravotní nebo zákonné překážky, nebo
- b) byl ve vazbě nebo vykonával trest odnětí svobody.

Jestliže pachatel v době od odsouzení do skončení výkonu trestu obecně prospěšných prací nevede řádný život, vyhýbá se nástupu výkonu trestu, bez závažného důvodu poruší sjednané podmínky výkonu trestu obecně prospěšných prací, jinak maří výkon tohoto trestu nebo zaviněně tento trest ve stanovené době nevykonává, může soud přeměnit, a to i během doby stanovené pro jeho výkon, trest obecně prospěšných prací nebo jeho zbytek v trest odnětí svobody a rozhodnout zároveň o způsobu jeho výkonu; přitom každá i jen započatá hodina nevykonaného trestu obecně prospěšných prací se počítá za jeden den odnětí svobody.

Na pachatele, kterému byl uložen trest obecně prospěšných prací, se hledí, jako by nebyl odsouzen, jakmile byl trest vykonán nebo bylo od výkonu trestu nebo jeho zbytku pravomocně upuštěno. (Trestní zákoník)

Propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty

Vedle peněžitého trestu jde o další typicky majetkové tresty, jejich smyslem je u propadnutí věci odstranit věc, která by mohla sloužit k dalšímu páčání trestné činnosti, z dosahu pachatele příp. i dalších osob, tím ztížit pro pachatele podmínky k páčání další trestné činnosti a v neposlední řadě mu odejmout i prospěch z trestného činu. Tento poslední účel pak převládá u trestu propadnutí majetku, který má především zasáhnout prospěch z trestné činnosti, a tím zároveň zpravidla odejmout pachateli ekonomický základ pro její páčání. (Sotolář, Šámal, Púry 2000, s. 351)

Soud může vzhledem k okolnostem spáchaného trestného činu a poměrům pachatele uložit trest propadnutí majetku, odsuzuje-li pachatele k výjimečnému trestu anebo odsuzuje-li jej za zvlášť závažný zločin, jímž pachatel pro sebe nebo pro jiného získal nebo se snažil získat majetkový prospěch. Bez podmínek odstavce 1 může soud uložit trest propadnutí majetku pouze v případě,

že trestní zákon uložení tohoto trestu za spáchaný zločin dovoluje; jako samostatný trest může být trest propadnutí majetku uložen, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a k osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba. Propadnutí majetku postihuje celý majetek odsouzeného nebo tu jeho část, kterou soud určí; propadnutí se však nevztahuje na prostředky nebo věci, jichž je nezbytně třeba k uspokojení životních potřeb odsouzeného nebo osob, o jejichž výživu nebo výchovu je odsouzený podle zákona povinen pečovat. Výrokem o propadnutí majetku zaniká společné jmění manželů. Propadlý majetek připadá státu. (Trestní zákoník)

Peněžitý trest

Peněžitý trest je jedním z nejdůležitějších a nejpoužívanějších druhů trestů nespojených s odnětím svobody a je významnou alternativou ke krátkodobým trestům odnětím svobody. Problém, který však limituje širší využívání peněžitého trestu, je skutečnost, že nepostihuje jen osobu pachatele, ale též případně jeho rodinu a osoby vůči nimž má pachatel závazky, včetně poškozeného. (Sotolář, Šámal, Púry 2000, s. 339)

Dalším negativním rysem je velmi intenzivní závislost peněžitého trestu a jeho citelnosti na majetkových poměrech pachatele, které se mohou velmi podstatně lišit u různých osob. Majetková povaha peněžitého trestu z něj činí vhodný prostředek k dosažení účelu trestu zejména v případech, kdy se pachatel dopustil trestného činu majetkové povahy, ať již motivovaného snahou o neoprávněný majetkový prospěch, nebo negativním vztahem k ochraně a nedotknutelnosti cizího majetku (nešetrnost, vandalismus apod.). Z těchto důvodů peněžitý trest přichází v úvahu při postihu trestných činů především majetkových a hospodářských, ale také obecně nebezpečných, trestných činů proti pořádku ve věcech veřejných a trestných činů hrubě narušujících občanské soužití. Konečně může být peněžitý trest vhodným druhem trestu buď jako samostatný, nebo v kombinaci s jinými druhy trestů nespojených s odnětím svobody u trestných činů majetkově indiferentních, pokud je spáchaly osoby dosud bezúhonné a jde o méně závažné delikty, zejména nedbalostní. (Sotolář, Šámal, Púry 2000, s. 339)

Peněžitý trest se ukládá v denních sazbách a činí nejméně 20 a nejvíce 730 celých denních sazeb. Denní sazba činí nejméně 100 Kč a nejvíce 50000 Kč. Počet denních sazeb soud určí s přihlédnutím k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu. Dvojnásobek počtu denních sazeb nesmí však ani spolu s uloženým trestem odnětí svobody přesahovat horní hranici trestní sazby trestu odnětí svobody. Výši jedné denní sazby peněžitého trestu stanoví soud se zřetelem k osobním a majetkovým poměrům pachatele. Přitom vychází zpravidla z čistého příjmu, který

pachatel má nebo by mohl mít průměrně za jeden den. Příjmy pachatele, jeho majetek a výnosy z něj, jakož i jiné podklady pro určení výše denní sazby mohou být stanoveny odhadem soudu. Soud v rozhodnutí uvede počet a výši denních sazeb. Se zřetelem k osobním a majetkovým poměrům pachatele může soud stanovit, že peněžitý trest bude zaplacen v přiměřených měsíčních splátkách; přitom může určit, že výhoda splátek peněžitého trestu odpadá, jestliže pachatel nezaplatí dílčí splátku včas. Peněžitý trest soud neuloží, je-li zřejmé, že by byl nedobytný. Zaplacené částky peněžitého trestu připadají státu. Jestliže pachatel nezaplatí peněžitý trest na výzvu soudu nebo do uplynutí doby, na kterou byl výkon trestu odložen anebo na kterou byly povoleny splátky, a pokud je zřejmé, že by vymáhání peněžitého trestu mohlo být zmařeno nebo by bylo bezvýsledné, přemění soud peněžitý trest nebo jeho zbytek v trest odnětí svobody a rozhodne zároveň o způsobu jeho výkonu; přitom každá zcela nezaplacená částka odpovídající jedné denní sazbě se počítá za dva dny odnětí svobody. Na pachatele, kterému byl uložen peněžitý trest za jiný trestný čin než zvlášť závažný zločin, se hledí, jako by nebyl odsouzen, jakmile byl trest vykonán nebo bylo od výkonu trestu nebo jeho zbytku pravomocně upuštěno. (Trestní zákoník)

Trest zákazu činnosti

Trest zákazu činnosti patří k těm druhům trestů trestu, které mají přímo zabránit v dalším páčání trestné činnosti, neboť jeho smyslem je dočasně vyřadit pachatele z možnosti zastávat a vykonávat určité zaměstnání, povolání nebo funkci nebo vykonávat činnosti, k nimž je zapotřebí zvláštního povolení nebo jejichž výkon upravují zvláštní předpisy. Jde tedy o zamezení tomu, aby pachatel mohl vykonávat tyto zvláštní aktivity, k nimž se vyžaduje určitá morální a odborná způsobilost, a které zneužil nebo využil ke spáchání trestného činu. Trest zákazu činnosti proto může mít i výrazný účinek generálně preventivní, zejména při postihu pachatelů zastávajících veřejné funkce nebo vykonávajících profese, jejichž řádný výkon je založen na důvěře veřejnosti (např. lékaři, pracovníci bank, odpovědní pracovníci v národním hospodářství, vedoucí pracovníci státních orgánů atd.) Konečně trest zákazu činnosti je typickou trestněprávní sankcí za nejzávažnější porušení pravidel silničního provozu, tedy za trestné činy páchané v dopravě. (Sotolář, Šámal, Púry 2000, s. 353)

Soud může uložit trest zákazu činnosti na jeden rok až deset let, dopustil-li se pachatel trestného činu v souvislosti s touto činností. Trest zákazu činnosti jako trest samostatný může soud uložit pouze v případě, že trestní zákon uložení tohoto trestu za spáchaný trestný čin dovoluje a jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a osobě a poměrům

pachatele uložení jiného trestu není třeba. Do doby výkonu trestu zákazu činnosti se nezapočítává doba výkonu trestu odnětí svobody; započítává se však doba, po kterou bylo pachateli před právní mocí rozsudku oprávnění k činnosti, která je předmětem zákazu, v souvislosti s trestným činem odňato podle jiného právního předpisu nebo na základě opatření orgánu veřejné moci nesměl již tuto činnost vykonávat. Byl-li trest zákazu činnosti vykonán, hledí se na pachatele, jako by nebyl odsouzen. (Trestní zákoník)

Zákaz držení a chovu zvířat

Soud může uložit trest zákazu držení a chovu zvířat až na deset let, dopustil-li se pachatel trestného činu v souvislosti s držením, chovem nebo péčí o zvíře. Trest zákazu držení a chovu zvířat jako trest samostatný může soud uložit pouze v případě, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba. Trest zákazu držení a chovu zvířat spočívá v tom, že se odsouzenému po dobu výkonu tohoto trestu zakazuje držení, chov a péče o zvíře.

Do doby výkonu trestu zákazu držení a chovu zvířat se nezapočítává doba výkonu trestu odnětí svobody; započítává se však doba, po kterou pachatel před právní mocí rozsudku na základě rozhodnutí nebo opatření orgánu veřejné moci nesměl již zvířata, která jsou předmětem zákazu, držet nebo chovat anebo o ně pečovat. Byl-li trest zákazu držení a chovu zvířat vykonán, hledí se na pachatele, jako by nebyl odsouzen. (Trestní zákoník)

Trest zákazu pobytu

Trest zákazu pobytu je dalším z druhů trestů, které omezují svobodu pohybu a pobytu pachatele, která je jinak zaručena v čl. 14 LPS. Podle článku 14 odst. 3 LPS mohou být tyto svobody omezeny zákonem, jestliže je to nevyhnutelné pro bezpečnost státu, udržení veřejného pořádku, ochranu zdraví nebo ochranu práv a svobod druhých a na vymezených územích též z důvodu ochrany přírody. Trest zákazu pobytu záleží v tom, že se odsouzený nesmí po dobu výkonu tohoto trestu zdržovat na určitém místě nebo obvodu; k přechodnému pobytu na takovém místě nebo v určitém obvodu v nutné osobní záležitosti je třeba povolení. Bezprostředním účelem trestu je odstranit pachatele z prostředí, s nímž jeho trestná činnost souvisela a které by mohlo i v budoucnosti ovlivnit nebo usnadnit páchaní nových trestných činů. Negativním projev tohoto druhu trestu může být ztížená resocializace pachatele, protože ho nutí změnit místo zaměstnání, popřípadě omezuje možnost najít jiné vhodné uplatnění. (Sotolář, Šámal, Púry 2000, s. 359)

Soud může uložit trest zákazu pobytu na jeden rok až deset let za úmyslný trestný čin, vyžaduje-li to se zřetelem na dosavadní způsob života pachatele a místo spáchání činu ochrana veřejného pořádku, rodiny, zdraví, mravnosti nebo majetku; trest zákazu pobytu se nesmí vztahovat na místo nebo obvod, v němž má pachatel trvalý pobyt. Trest zákazu pobytu může být uložen jako samostatný trest za trestný čin, na který trestní zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice trestní sazby nepřevyšuje tři léta, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba. Soud může uložit pachateli na dobu výkonu tohoto trestu přiměřená omezení a přiměřené povinnosti uvedené v § 48 odst. 4 směřující k tomu, aby vedl řádný život; zpravidla mu též uloží, aby podle svých sil nahradil škodu nebo odčinil nemajetkovou újmu, kterou trestným činem způsobil, nebo aby vydal bezdůvodné obohacení získané trestným činem. (Trestní zákoník)

Trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce

Trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce je novinkou v našem prostředí, který vyjadřuje reakci společnosti na problémové fotbalové fanoušky, ale i jiné pachatele trestné činnosti v souvislosti s konáním specifických sportovních, kulturních a jiných akcí. Inspirací pro zavedení tohoto trestu byla např. situace ve Velké Británii, kde hlavně v 70. a 80. letech docházelo k silným projevům agrese a násilí na fotbalových stadionech vedoucích k právní úpravě, která umožnila soudům zakázat vstup na fotbalová utkání. (Štern, Ouředníčková, Doubravová 2010, s. 160)

Účelem tohoto trestu je zabránit známým výtržníkům v páchání dalších výtržností na stanovených akcích. (Grivna, Scheinost, Zoubková 2019, s. 189)

Soud může uložit trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce až na deset let, dopustil-li se pachatel úmyslného trestného činu v souvislosti s návštěvou takové akce. Jako samostatný trest může být trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce uložen, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba. Trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce spočívá v tom, že se odsouzenému po dobu výkonu tohoto trestu zakazuje účast na stanovených sportovních, kulturních a jiných společenských akcích. (Trestní zákoník)

Odsouzený je při výkonu trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce povinen spolupracovat s probačním úředníkem způsobem, který mu stanoví, zejména postupovat podle stanoveného probačního plánu, vykonávat stanovené programy sociálního

výcviku a převýchovy, programy psychologického poradenství, a považuje-li to probační úředník za potřebné, dostavovat se podle jeho pokynů v období bezprostředně souvisejícím s konáním zakázané akce k určenému útvaru Policie České republiky. Do doby výkonu trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce se doba výkonu trestu odnětí svobody nezapočítává. (Trestní zákoník)

Ztráta čestných titulů nebo vyznamenání

Podle §78 trestního zákoníku soud může uložit trest ztráty čestných titulů nebo vyznamenání, odsuzuje-li pachatele za úmyslný trestný čin spáchaný ze zvlášť zavrženíhodné pohnutky k nepodmíněnému trestu odnětí svobody nejméně na dvě léta. Ztráta čestných titulů nebo vyznamenání spočívá v tom, že odsouzený ztrácí vyznamenání, čestná uznání a jiné čestné tituly udělené podle vnitrostátních právních předpisů. (Trestní zákoník)

Ztráta vojenské hodnosti

Dle trestního zákoníku může soud uložit trest ztráty vojenské hodnosti, odsuzuje-li pachatele za úmyslný trestný čin spáchaný ze zvlášť zavrženíhodné pohnutky k nepodmíněnému trestu odnětí svobody nejméně na dvě léta. Soud může uložit tento trest též vedle jiného trestu, jestliže to vzhledem k povaze spáchaného trestného činu vyžaduje kázeň a pořádek v ozbrojených silách. Ztráta vojenské hodnosti spočívá v tom, že se odsouzenému snižuje hodnost v ozbrojených silách na hodnost vojína. (Trestní zákoník)

Vyhoštění

Soud může uložit pachateli, který není občanem České republiky nebo není osobou, které bylo přiznáno postavení uprchlíka, trest vyhoštění z území republiky, a to jako trest samotný nebo i vedle jiného trestu, vyžaduje-li to bezpečnost lidí nebo majetku, anebo jiný obecný zájem. V praxi bude trest vyhoštění ukládán zejména v rámci trestního postihu terorismu, obchodování se zbraněmi, s drogami, s jiným nebezpečným materiálem a jiné trestné činnosti organizované ve spolupráci s cizinou. (Sotolář, Šámal, Púry 2000, s. 362)

Soud může uložit pachateli, který není občanem České republiky, trest vyhoštění z území České republiky, a to jako trest samostatný nebo i vedle jiného trestu, vyžaduje-li to bezpečnost lidí nebo majetku, anebo jiný obecný zájem; jako samostatný trest může být trest vyhoštění uložen, jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba. S přihlédnutím k povaze a závažnosti spáchaného

trestného činu, možnostem nápravy a poměrům pachatele a ke stupni ohrožení bezpečnosti lidí, majetku nebo jiného obecného zájmu může soud uložit trest vyhoštění ve výměře od jednoho roku do deseti let, anebo na dobu neurčitou. Soud trest vyhoštění neuloží, jestliže:

- a) se nepodařilo zjistit státní příslušnost pachatele,
- b) pachateli byl udělen azyl nebo doplňková ochrana podle jiného právního předpisu,
- c) pachatel má na území České republiky povolen trvalý pobyt, má zde pracovní a sociální zázemí a uložení trestu vyhoštění by bylo v rozporu se zájmem na spojování rodin,
- d) hrozí nebezpečí, že pachatel bude ve státě, do kterého by měl být vyhoštěn, pronásledován pro svoji rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, příslušnost k určité sociální skupině, politické nebo náboženské smýšlení, nebo jestliže by vyhoštění vystavilo pachatele mučení či jinému nelidskému nebo ponižujícímu zacházení anebo trestu,
- e) pachatel je občanem Evropské unie nebo jeho rodinným příslušníkem bez ohledu na státní příslušnost a má na území České republiky povolen trvalý pobyt anebo je cizincem s přiznaným právním postavením dlouhodobě pobývajícího rezidenta na území České republiky podle jiného právního předpisu, neshledá-li vážné důvody ohrožení bezpečnosti státu nebo veřejného pořádku,
- f) pachatel je občanem Evropské unie a v posledních 10 letech nepřetržitě pobývá na území České republiky, neshledá-li vážné důvody ohrožení bezpečnosti státu, nebo
- g) pachatelem je dítě, které je občanem Evropské unie, ledaže by vyhoštění bylo v jeho nejlepším zájmu. (Trestní zákoník)

V této kapitole jsem představila alternativní tresty, co znamenají, důvody jejich ukládání, výhody ukládání alternativních trestů a v poslední kapitole jsem se zaměřila na formy alternativních trestů, kde jsem každý alternativní trest popsala zvlášť.

3 Probační a mediační služba České republiky

V rámci své bakalářské práce považuji za důležité, podívat se na práci Probační a mediační služby (dále jen PMS) České republiky, jelikož je nedílnou součástí alternativních trestů.

PMS je zřízena zákonem č. 247/2000 Sb., v České republice byla ustavena především proto, aby justice mohla účinně uplatňovat novou trestní politiku v oblasti tzv. komunitních sankcí a trestů a tím začít snižovat počet uvězněných osob, začít účinně předcházet kriminalitě, omezovat rizika jejího opakování, motivovat pachatele k nápravě škod, které způsobili a vést je k odpovědnosti za jejich životy bez konfliktů se zákonem, zohledňovat při řešení trestné činnosti potřeby a zájmy obětí účinněji chránit komunitu – společnost před kriminalitou. (Karabec 2003, s. 39)

PMS je organizační jednotkou státu a účetní jednotkou, která ze zákona provádí úkony probace a mediace ve věcech projednávaných v trestním řízení.

Sídlem Probační a mediační služby je hlavní město Praha, ústředním orgánem státní správy pro probaci a mediaci je Ministerstvo spravedlnosti ČR. V čele PMS stojí ředitel, oprávněný její jménem jednat ve všech záležitostech a zastupovat ji navenek. Ředitele jmenuje a odvolává ministr spravedlnosti.

Střediska PMS působí v sídlech okresních soudů (obvodních soudů a Městského soudu v Brně). Střediska působící v sídlech okresních soudů, která jsou současně sídly krajských soudů nebo Městského soudu v Praze, zajišťují úkoly Probační a Mediační služby i ve vztahu k těmto soudům, příslušným státním zastupitelstvím a policejním orgánům. Příslušnost středisek k provádění probace a mediace se zpravidla řídí příslušností soudu a v přípravném řízení státního zástupce, v jehož obvodu středisko působí (k urychlení řízení nebo z jiných důležitých důvodů může předseda senátu nebo samosoudci příslušného soudu a v přípravném řízení příslušný státní zástupce uložit provádění potřebných úkonů středisek, v jehož obvodu bydlí osoba, které se takové úkony týkají). (Motejl 2010, s. 185)

3.1 Cíle probační a mediační služby

Integrace pachatele – probační a mediační služba směřuje k začlenění pachatelů do života společnosti bez dalšího porušování zákonů, integrace je proces, který usiluje o obnovení respektu pachatelů k právnímu stavu společnosti, o jejich uplatnění a seberealizaci.

Participace poškozeného – probační a mediační služba se snaží o zapojení poškozeného do procesu odškodnění, řešení následků trestného činu a obnovení jeho pocitu bezpečí a důvěry v systém trestní spravedlnosti.

Ochrana společnosti – probační a mediační služba chce prospívat k ochraně společnosti účinným řešením konfliktních a rizikových stavů spojených s trestním řízením a efektivním zajištěním realizace uložených alternativních trestů a opatření. (Karabec 2003, s. 41)

3.2 Mediační činnost

Mediace je odvozena z latinských slov medius, medium, median, která znamenají například střed, prostředí, nestranný. Protože není jedna jediná ustálena definice mediace, vybrala jsem zde tři, se kterými jsem se nejvíce ztotožnila já sama.

Podle Riskina (1996) mediace „spočívá v tom že spor, problém plánování a transakce mezi dvěma lidmi pomáhá vyřešit třetí strana. Mediátor nemá na rozdíl od soudce či arbitra autoritu k tomu, aby prosadil jím navrhované řešení“.

Plamínek (1994) považuje mediaci za „vyjednávání třetí osoby“. Mediátor při zprostředkování řešení sporu mezi jeho účastníky odpovídá za proces, nikoliv za výsledek. Čili „rozhoduje o tom, jakým způsobem bude vyjednávání probíhat... Kontrola nad výsledkem vyjednávání... zůstává plně na straně účastníků vyjednávání“.

Directive 2008/52EC definuje mediaci jako „strukturovaný proces ve kterém dva a více účastníků sporu vlastními silami a ze svého dobrovolného rozhodnutí hledají možnosti řešení konfliktu a prostřednictvím účasti třetí nezávislé osoby, mediátora, usilují o uzavření dohody o způsobu řešení konfliktu“ Tento proces může být iniciován samotnými stranami konfliktu nebo může být doporučen soudem, příp. může být stanoven určitým zákonem jako postup předcházející rozhodnutí soudu. Mediátorem podle výše uvedené direktivy může být „třetí osoba, která je požádána o zprostředkování mediace, a to efektivním, nestranným a kompetentní způsobem, bez ohledu na náboženskou víru a profesi této osoby“.

Laicky řečeno je tedy mediace, dobrovolný postup řešení sporu za pomoci třetí osoby tedy mediátora. Mediace má spousty nesporných výhod, zahrnují:

- dobrovolnou účast,
- mít soukromí a záruku uchování důvěrných informací,
- mít kontrolu nad procesem řešení sporu a jeho výsledkem,

- pochopit druhou stranu a sami být pochopeni ve vnímání a prožívání dané situace,
- ujasnit si potřeby, očekávání a zájmy svoje i druhé strany,
- snížit napětí a zlepšit vzájemné a navzdory dočasným sporům si uchovat a zkvalitnit prostor pro případnou budoucí spolupráci,
- vyhnout se soudnímu sporu a snížit tak časové i finanční investice, jednat v neformálním a bezpečném prostředí,
- docílit výrazně lepší spokojenosti zúčastněných stran s obsahem dohody a jejího následného dodržování (Asociace mediátorů ČR, 2011).

Zkušenosti ukazují, že mediační proces umožňuje stranám přicházet s výrazně efektivními a kreativními řešeními dané situace než jiná řešení konfliktu, např. soud. V 70 – 80 % mediovaných případů je dosaženo pro všechny zúčastněné strany přijatelné dohody. (Janotová 2014, s. 19)

3.3 Hlavní principy mediace

Dobrovolnost – obě strany se mediace účastní dobrovolně, čímž zároveň přebírají spoluodpovědnost za výsledek. Lze si jen těžko představit, že by stranám konfliktu bylo nařízeno, aby se pokusily uzavřít smír, tedy aby spolu komunikovaly a dohodly se na řešení svého konfliktu, na druhou stranu je vhodné, aby soud měl možnost účastníkům nařídít krátké setkání s mediátorem, při němž by mediátor vysvětlil možnosti a výhody mediace, dle názoru odborníků může toto setkání s mediátorem v případě vyhocených konfliktů uklidnit situaci a přispět k smírnému řešení (Radiměský, 2006).

Nestrannost – nezaujatost mediátora a jeho schopnost přistupovat ke stranám bez předsudků. Mediátor mediuje pouze takové konflikty, v nichž může zůstat nestranný a vyvážený k oběma účastníkům, jinak je povinen od případu odstoupit (Centrum mediace Zlín, 2003).

Vyváženost – strany se rovnoměrně podílí na řešení sporu. Mediátor musí zajistit, aby měla každá z nich potřebný čas a prostor se vyjádřit ke všem předmětům jednání, a to tak, aby ani jedna nevnímala že je znevýhodněná. Rovněž mediační dohoda by měla být vyvážená a obsahovat práva a povinnosti obou stran sporu (Centrum mediace Zlín, 2013).

Neutralita – mediátor zásadně nehodnotí, respektuje názory stran konfliktu, jejich postoje a návrhy. Mediátor neprosazuje vlastní názory ani vlastní řešení (Centrum mediace Zlín, 2013).

Nezávislost – mediátor není finančně, vztahově či emočně propojen se žádnou ze stran sporu. Nepřijímá kauzy svých příbuzných a známých (Chovancová, 2014).

Diskrétnost, Důvěrnost – důvěrnost informací sdělených v rámci mediace je jedním ze základních atributů mediačního procesu, a také významný motivačním prvkem k účasti na mediaci (Chovancová, 2014). (In Janotová 2014, s. 16)

Orientace na budoucnost – tento princip poukazuje na důležitost mediace po stránce odpoutání se od minulosti. Mediace jako proces je orientována pouze na budoucnost. Velmi často ale využívá poznatků z minulosti, které klientovi pomáhají ulevit. (Holá 2003, s. 37)

Pochopení odlišností – pro vzájemné pochopení účastníků mediace, je nezbytné, aby se všichni respektovali a chápali skutečnost, že každý jedinec volí určitá řešení, možnosti a metody podle svého svědomí. Je nutné, aby došlo k pochopení klienta ze strany mediátora, ale i ze strany poškozeného. Oba by tudíž měli mít pochopení pro vzájemné odlišnosti. Jedině tak, je možné uzavřít dohodu a vyřešit konflikt. (Holá 2003, s. 37)

Svoboda rozhodování – všechny strany procesu mediace mají možnost rozhodnout svobodně o řešení. K tomu potřebují dostatek informací, aby věděli jistě, že právě toto řešení je pro ně vhodné. Během procesu je možné kdykoliv od spolupráce odstoupit. (Holá 2003, s. 37)

3.4 Techniky mediace

Holá (2003, s.123) uvádí tři techniky, které jsou charakteristické pro mediaci. V rozdílné míře by se měly objevit ve všech přístupech každého mediátor.

1. Empatické porozumění – empatie je základní vlastností osobnosti každého, kdo provádí mediaci. Pomáhá nejen navodit pocit důvěry, ale mediátorovi pomáhá v zachování si profesionálního postavení v kombinaci s nabízenou pomocí.

2. Aktivní naslouchání – v určitých okamžicích není nutné, aby mediátor poskytoval rady, ale stačí, pokud bude pozorně naslouchat a nevstupovat klientovi do řeči. V této fázi přichází mediátor s parafrázemi, které mu pomáhají ujistit se, zda klientova slova pochopil správně. Zde není na místě pokládat zbytečné otázky, které by pomohli vést rozhovor požadovaným směrem. Je ale dovoleno ptát se pro lepší pochopení. Mezi techniky, které napomáhají aktivnímu naslouchání řadíme: povzbuzení, objasnění, parafrázování, zrcadlení shrnutí a ocenění.

3. Dotazování – tato technika je založena na pokládání otázek, na které se očekává odpověď. V mediaci můžeme rozlišit dotazování zprostředkované, v případě, kdy se klient ptá druhého

klienta přes mediátora, a dotazování přímé, tedy otázky „z očí do očí“. Podle toho jak rozsáhlou a tvůrčí odpověď očekáváme, je možné zvolit otázky otevřené nebo zavřené.

Bernard (2005, s. 6) se zmiňuje o možnosti tzv. zástupné mediace. Jedná se o případy, kdy se oběť trestného činu setká s pachatelem, který spáchal stejný nebo podobný čin, kterým způsobil újmu jiné osobě. Nedochozí zde k přímému kontaktu mezi pachatelem a „jeho obětí“. Tato forma se volí z důvodu zabránění sekundární viktimizace a pomáhá poškozenému vyrovnat se s psychickými následky činu.

3.5 Role mediátora

Účastníci mediace svůj společný spor řeší dobrovolně a vlastními silami za pomoci třetí nezávislé osoby – např. mediátora nebo facilitátora. Smyslem mediace není jen vyřešení vlastního sporu, které je pro účastníky samo o sobě důležité, ale mediace má, umožnit, aby její účastníci mohli „pochopit lépe podstatu a různé aspekty sporu a redukovat spor na úroveň, která je pro účastníky řešitelná“ (Plamínek 1994). V praxi to znamená, že při mediaci je nezbytné dojednat téma, jež bude v mediaci řešeno, příp., je-li v konfliktu přítomno více sporných témat, je potřeba stanovit pořadí, ve kterém budou témata postupně projednána. V procesu mediace platí zásada, že zprostředkování mediace, mediátor dodržuje několik neopomenutelných zásad:

- mediaci lze provést jen na základě dobrovolného souhlasu všech účastníků,
- sdělení projednávána v rámci mediace jsou důvěrná, tj. mediátor o nich bez souhlasu všech účastníků nesmí s nikým dalším hovořit,
- mediátor musí být nezávislou osobou, tj. nesmí být při projednávání sporu vůči žádnému z účastníků v žádném jiném finančním, emočním a osobním vztahu,
- při mediaci je potřebná aktivní účast všech účastníků, kterou mediátor v rámci procesu podporuje a dbá na její vzájemnou vyváženost, sám také při mediaci dodržuje vyváženost své osoby vůči všem účastníkům mediace,
- při projednávání témat sporu mediátor vytváří atmosféru důvěry a vzájemného respektu a dbá na dodržování základních pravidel slušného chování všech účastníků mediace,
- v rámci vedení mediace mediátor neprosazuje své názory a návrhy na řešení, tj. zachovává neutralitu.

Mediátor účastníkům mediace vysvětluje pravidla mediace, umožňuje jim identifikovat sporné, otázky, podporuje jejich vzájemné seznámení se s vnímáním situace a pohledem na možná řešení, podporuje je při hledání společného, tj. akceptovatelného řešení konfliktu. Závěry mediace mohou mít podobu slovně nebo písemně sjednané dohody o řešení konfliktu a také dojednání plánu, jak se bude plnění dohody sledovat a jak se bude řešit její případné porušení. (Matoušek a spol. 2013, s. 299)

3.6 Probační činnost

Pojem probace pochází z latinského slova *probare*, což znamená zkoušeti nebo ověřovati.

Probací se rozumí organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným, kontrola výkonu alternativních trestů nespojených s odnětím svobody včetně uložených povinností a omezení, sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupce uloženým podmínkám a tím došlo k obnově narušených právních společenských vztahů. (Štern, Ouředníčková, Doubravová 2010, s. 71)

Přínos probace spočívá v tom, že jde o individuálně vykonávaný trest, který není pro pachatele spojen s pobytem ve vězení. Odsouzený tak není vystaven působení vězeňské subkultury, jež mívá na uvězněné lidi destruktivní vliv, to nejen v oblasti jejich přirozených rodinných vazeb, ale také v oblasti pracovního uplatnění a osobnostního rozvoje. Pozitivním prvkem probace je i to že, odsouzeného ponechává na svobodě a v přirozeném prostředí, zároveň na něj klade požadavek aktivního řešení problému svého života a plnění závazků jež má (zejména náhrada způsobené škody, výchova dětí, zajištění legálního finančního příjmu, absolvování závislosti atd.). Cílem probace je jednak taková kontrola chování odsouzeného, která snižuje pravděpodobnost opakování trestné činnosti, jednak podpora takového způsobu života, jímž odsouzený neohrožuje sebe ani nikoho jiného. (Matoušek a spol. 2013, s. 283)

S probací jsou spjaté i probační programy, jsou to programy obsahující strukturovanou, specificky zaměřenou intervenci, která je svým obsahem a formou zacílena na kriminální chování pachatelů, resp. na dosažení jeho změny ve smyslu snížení rizika další recidivy (Evaluation Report, 2009) Teoreticky tyto programy vycházejí z předpokladu, že pachatel je schopen při vhodném výchovném zacházení své kriminální chování změnit, a to tím, že si osvojí jiný, tj. prosociální způsob chování. (Matoušek a spol. 2013, s. 487)

3.7 Probační dohled

Dohledem se rozumí pravidelný osobní kontakt pachatele s pracovníkem, spolupráce při vytváření a realizaci probačního plánu dohledu ve zkušební době a kontrola dodržování podmínek uložených pachateli soudem nebo vyplývajících ze zákona. Účelem dohledu je sledování a kontrola chování pachatele, odborné vedení a pomoc pachateli s cílem zajistit, aby v budoucnu vedl řádný život. (Štern, Ouředníčková, Doubravová 2010, s. 73)

Úkolem specialistů v oblasti probace, úředníků vykonávajících dohled, je především být v osobním kontaktu s klientem – pachatele, zmapovat rizika a potřeby klienta, vytvořit spolu s ním probační plán dohledu, kontrolovat dodržování podmínek uložených pachateli soudem nebo vyplývajících ze zákona, vyhodnocovat a aktualizovat plán dohledu, pravidelně zpracovávat zprávy o průběhu dohledu. Základními pilíři probační práce jsou kontrola a pomoc. U dohledu je na prvním místě kontrola chování pachatele, čímž je zajišťována ochrana společnosti a snížení rizika opakování trestné činnosti. Je tedy zřejmé, že dohled je z podstatné části právě o kontrole. V těsném závěsu následuje odborné vedení a pomoc pachateli s cílem zajistit, aby v budoucnu vedl řádný život. Klientovi lze pomoci téměř s čímkoliv, co napomůže jeho nasměrování k řádnému životu a udržení se v životě bez recidivy. Role pracovníka v dohledu spočívá také ve spolupráci se sociálním okolím pachatele či ve zprostředkování kontaktu klienta s dalšími organizacemi a odborníky. Vyhodnocování rizik recidivy a újmy, zpracování plánu dohledu a zpráv o průběhu dohledu je spojeno s odpovědností pracovníka vyjádřit kvalifikovaný názor a obhajitelné rozhodnutí. Stejně jako v ostatních oblastech činnosti, rovněž v oblasti probace se pracovník řídí principy restorativní (obnovující) justice, kdy nejde jen o vykonaný trest, ale také o obnovu vztahů narušených trestným činem. Neméně zásadní částí dohledové agendy je kontakt s poškozenými. (Štern, Ouředníčková, Doubravová 2010, s. 74)

Soudce nebo státní zástupce může uložit dohled, pokud rozhodne o:

- podmíněném upuštění od potrestání
- podmíněném odsouzení
- podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody
- propuštění z ochranné léčby
- uložení dohledu v rámci trestu obecně prospěšných prací

- nahrazení vazby dohledem PMS
- uložení výchovného opatření mladistvému nebo dítěti mladšímu 15 let

Zprávu o tom, jak dohled probíhá, sděluje PMS nejméně jedenkrát za půl roku (pokud není stanoveno jinak) soudci nebo státnímu zástupci. S touto zprávou má možnost se odsouzený seznámit. Při méně závažném porušení podmínek dohledu upozorní PMS odsouzeného na zjištěné nedostatky a poučí ho, že v případě opakování nebo závažnějšího porušení stanovených podmínek probačního plánu dohledu bude o tomto informovat soudce nebo státního zástupce. O závažném nebo opakovaném porušení podmínek dohledu informuje PMS soudce nebo státního zástupce neprodleně po tomto zjištění. Neplnění podmínek dohledu může být důvodem k nařízení výkonu trestu, který byl odsouzenému podmíněně odložen, nebo ze kterého byl odsouzený podmíněně propuštěn. Odsouzený může být při neplnění podmínek dohledu, který nahrazuje vazbu, znovu zatlačen a vzat do výkonu vazby. (online 2002, dostupné z www.pms.cz)

3.8 Parole

Pojem parole vychází z původního francouzského *domn ma parole* – dávám své slovo (volně přeloženo); dnešní justici je zcela běžně používán ve smyslu označení situace, kdy pachatel je z vězení propuštěn na svobodu, a to za podmínky že slíbí podrobit se propuštění po určenou dobu stanoveným podmínkám. Náš trestní zákoník dává každému odsouzenému ve věznicí právo požádat si o podmíněčné propuštění, jestliže vykonal polovinu uloženého trestu odnětí svobody. Výjimku tvoří někteří pachatelé, kteří o podmíněné propuštění mohou požádat až po uplynutí dvou třetin trestu, např. zvláště nebezpeční recidivisté nebo pachatelé odsouzení k výjimečnému trestu. Odsouzení k trestu na doživotí si mohou požádat o podmíněné propuštění až po uplynutí minimálně 20 let trestu vykonávaného ve vězení. Odsouzení, v jejich případech se k žádosti o podmíněném propuštění připojí ředitel věznice se svým kladným doporučením, mohou být propuštěni i dříve než ve lhůtě po uplynutí poloviny trestu. (Štern, Ouředníčková, Doubravová 2010, s. 103)

V poslední kapitole teoretické část bakalářské práce jsem se zaměřila na Probační a mediační službu České republiky, kde jsem se snažila ukázat, že je velkou součástí alternativních trestů a v některých situacích bychom se ani bez probačních a mediačních úředníků neobešli.

4 Výzkumné šetření

Tato část je věnována výzkumnému šetření, které bylo provedeno v rámci mé bakalářské práce s názvem Alternativní tresty. Výzkum v podobě dotazníku navazuje a vychází z teoretické části, která se věnuje pojmům jako restorativní justice, oběť, pachatel a trestný čin, dále pak alternativním trestům, na které je primárně zaměřena tato práce a v poslední kapitole se věnuji činnosti probační a mediační služby do které spadá výkon alternativních trestů.

4.1 Formulace výzkumných cílů

Hlavním cílem výzkumu mé bakalářské práce bylo metodou dotazníkového šetření zjistit, jaký má laická veřejnost postoj k udělování alternativních trestů a jak hodnotí využívání alternativních trestů. Zjistit, zda laická veřejnost ví o udělování alternativních trestů, jaké vnímají výhody a nevýhody a jestli znají někoho který alternativní trest dostal a jaký alternativní trest by měl být zrušen.

Dílní cíle byly stanoveny v souladu s hlavním cílem, tak aby byl hlavní cíl naplněn.

DC1: Zjistit, zda má laická veřejnost povědomí o alternativních trestech.

DC2: Zjistit jaké výhody a nevýhody vidí laická veřejnost při udělování alternativních trestů.

DC3: Zjistit jakým způsobem jsou alternativní tresty vnímány u laické veřejnosti.

Tabulka 1: Transformační tabulka

Hlavní výzkumná otázka	Dílčí výzkumné otázky	Tazatelské otázky
<p>HVO1: Zjistit, jak laická veřejnost postoj a jak hodnotí využívání alternativních trestů.</p>	<p>DVO1: Zjistit, zda má laická veřejnost povědomí o alternativních trestech.</p>	<p>TO4: Víte, co jsou alternativní tresty? TO5: Vyjmenujte alternativní tresty, které znáte? TO6: Odkud o alternativních trestech víte?</p>
	<p>DVO2: Jaké výhody a nevýhody vidí laická veřejnost u udělování alternativních trestů.</p>	<p>TO7: V čem vidíte největší výhodu udělování alternativních trestů? TO8: V čem vidíte největší nevýhodu udělování alternativních trestů?</p>
	<p>DVO3: Zjistit jakým způsobem jsou alternativní tresty vnímány u laické veřejnosti.</p>	<p>TO9: Znáte nějakou osobu, která alternativní trest vykonávala? TO10: Jste spíše pro udělování alternativního trestu, nebo nepodmíněného trestu odnětí svobody? TO11: Myslíte si, že je alternativní trest dostatečným postihem pro trestaného? TO12: Měly by být alternativní tresty používány častěji? TO13: Jaký alternativní tresty by měl být zrušen?</p>

4.2 Výzkumná metoda sběru dat

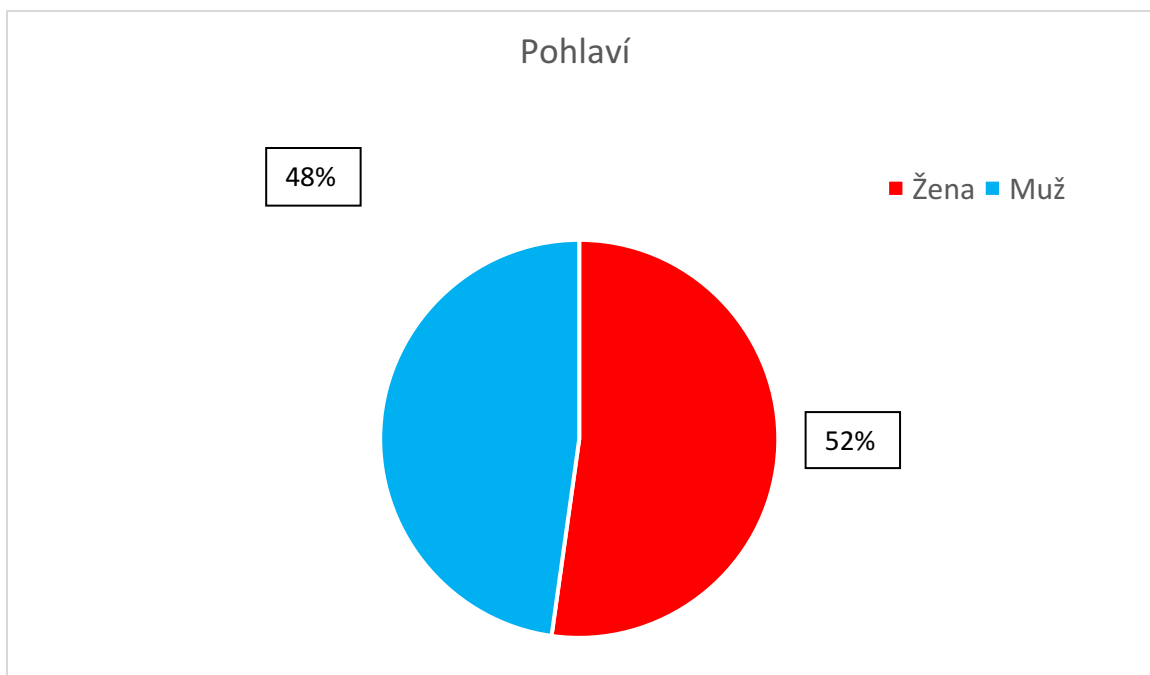
Výzkum mé bakalářské práce byl realizován kvantitativní metodou dotazníkového šetření, z důvodu zvoleného cíle a také z důvodu získání informací od většího počtu lidí v krátkém časovém úseku. Dotazník byl vytvořen na webové stránce survio.cz, která poskytuje přehledné vyhodnocení výsledků. Respondenti byli osloveni skrze sociální sítě.

Dotazník obsahuje 13 otázek, z nichž první 3 jsou identifikační, kde od respondentů zjišťují pohlaví, věk a nejvyšší dosažené vzdělání. Dotazník obsahuje 1 otevřenou, 3 polouzavřené a 9 uzavřených otázek.

4.3 Výzkumný vzorek

Zkoumaný vzorek se skládal z 90 zcela náhodně vybraných respondentů z území České republiky. Respondenti byli vybíráni bez ohledu na pohlaví, věk, vzdělání, zaměstnání, náboženské nebo politické vyznání či jiné aspekty.

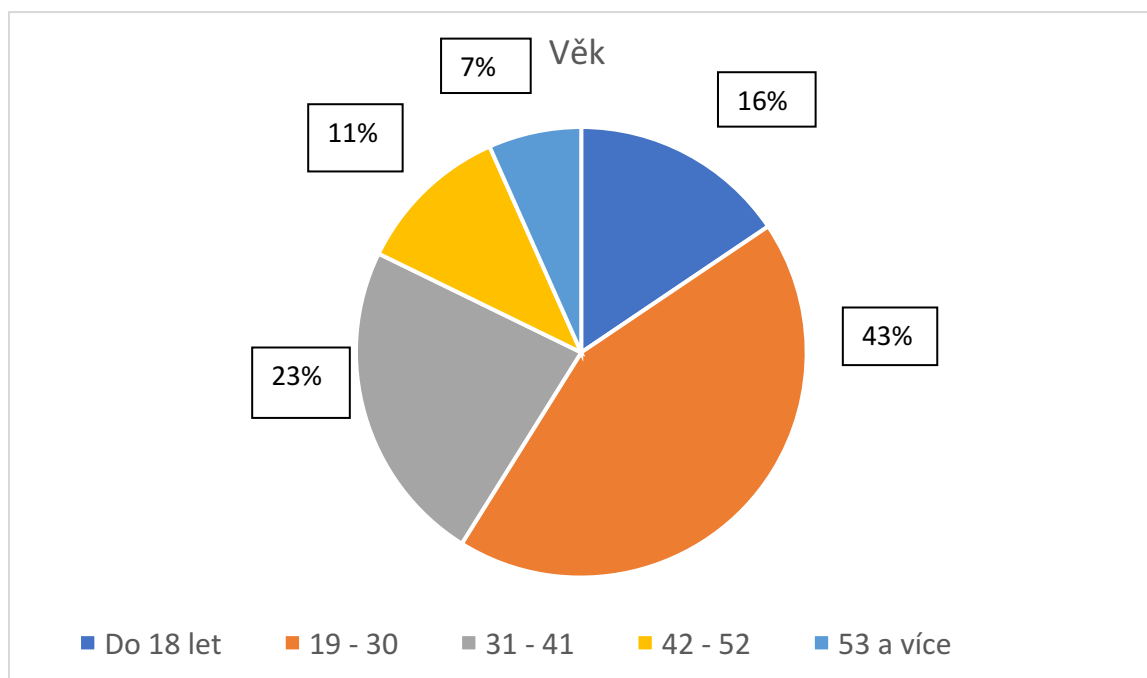
Graf 1: Pohlaví respondentů

Zdroj: vlastní

Jako první zkoumanou identifikační otázkou bylo zastoupení žen a mužů mezi dotazovanými. Na grafu vidíme mírnou převahu žen 47 (52 %) nad muži 43 (48 %) dotazovaných.

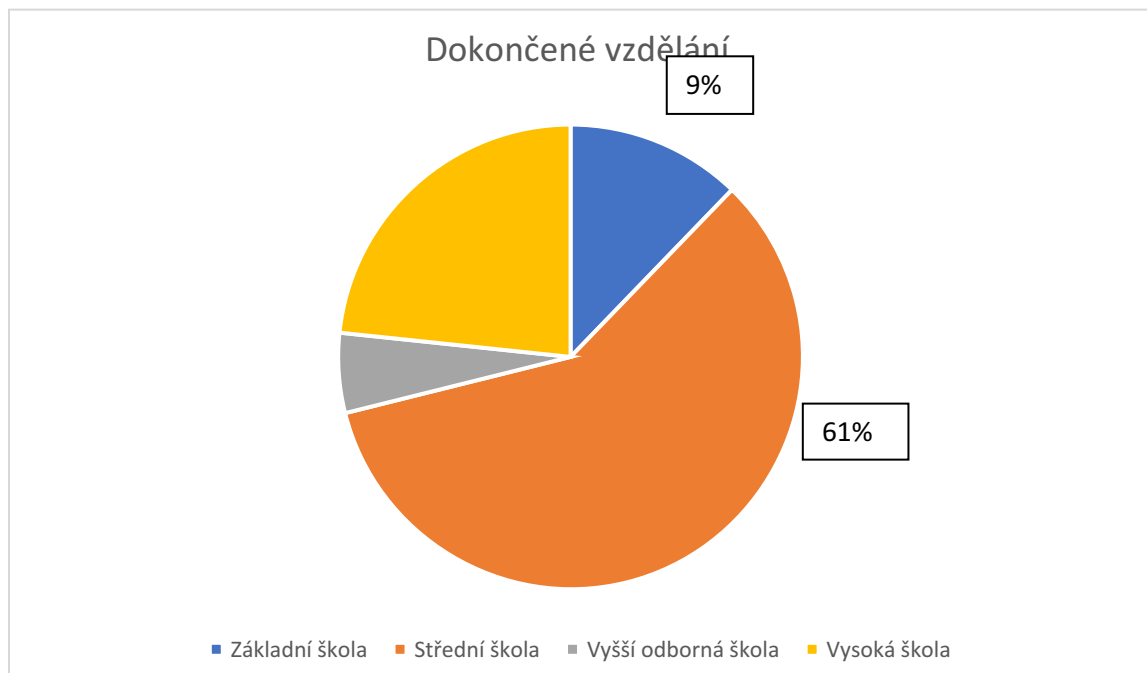
Graf 2: Věk

Zdroj: vlastní

Druhá identifikační otázka se zabývala rozdělením respondentů dle věkových kategorií. Věk byl rozdělen do pěti kategorií. Kategorie, která byla zastoupena nejméně je 53 a více let kdy odpovědělo jen 6 (7 %) dotázaných, to přisuzuji tomu, že dotazník byl sdílen přes sociální sítě, což taky odpovídá tomu, že nejvíce zastoupenou kategorií je 19 – 30 let kde odpovědělo 39 (43 %) respondentů, dále byla kategorie 31 – 41 kde bylo 21 (23 %) respondentů, předposlední kategorií je věk do 18 let s počtem 14 (16%) a poslední kategorií je 42 – 52 tudíž 10 (11 %) dotázaných.

Graf 3: Nejvyšší dosažené vzdělání

Zdroj: vlastní

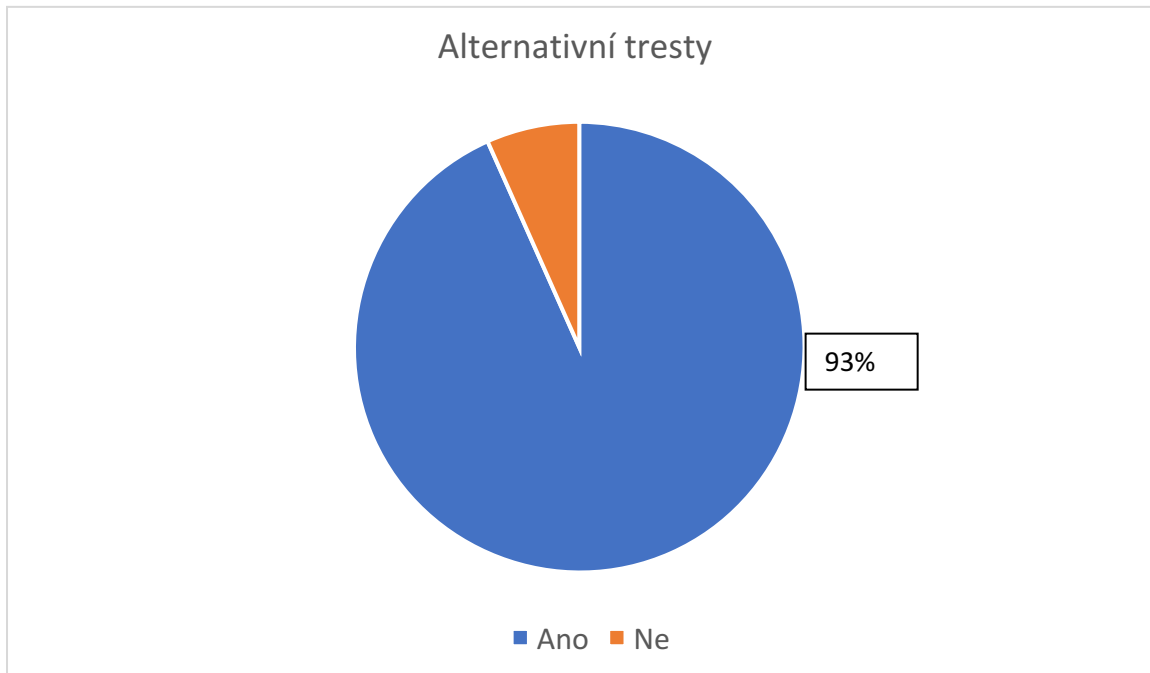
Poslední identifikační otázkou bylo nejvyšší dosažené vzdělání. Nejvíce zastoupenou kategorií byla střední škola s 53 (61 %) respondenty, následovala kategorie vysoká škola s 21 (24 %), poté základní škola s 11 (9 %) respondenty a nejméně zastoupenou kategorií je vyšší odborná škola s 5 (6 %) respondenty.

5 Analýza výzkumné části

V této části, budou podrobně analyzovány výsledky dotazníkového šetření. Výsledky jednotlivých otázek jsou zachyceny v grafu a popsány.

5.1 Povědomí laické veřejnosti o alternativních trestech. (DVO1)

Graf 4: Víte, co jsou alternativní tresty?

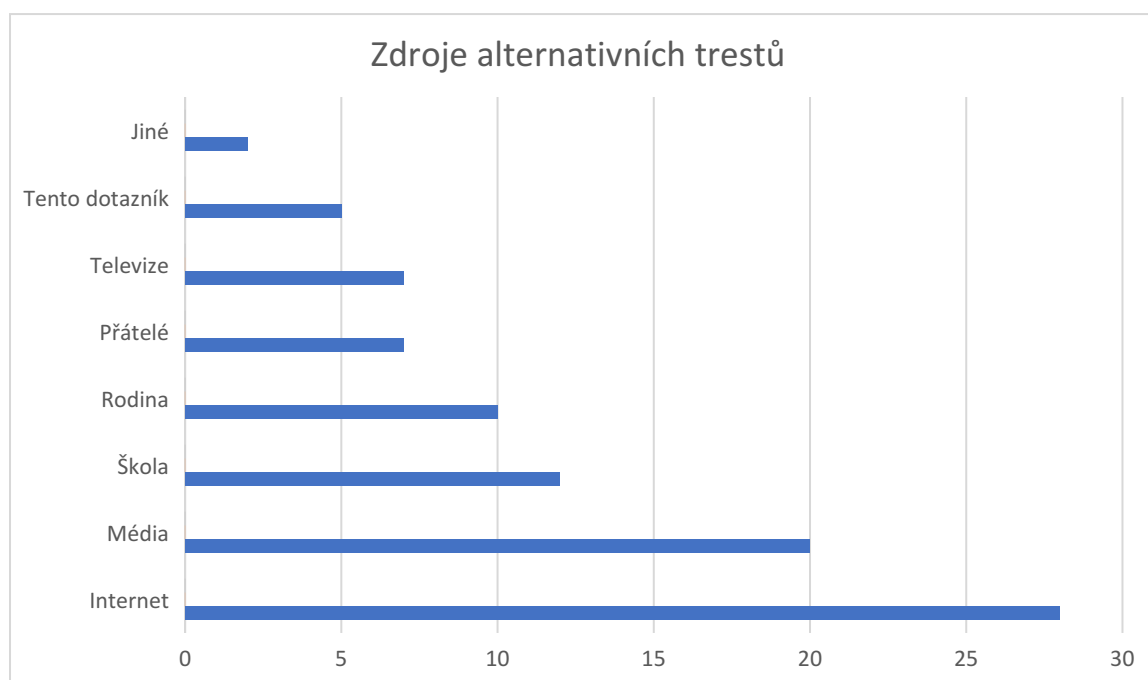
Zdroj: vlastní

V první otázce jsem zjišťovala od respondentů zda, vůbec ví co, jsou alternativní tresty, v grafu můžeme vidět, že převážná většina dotázaných odpověděla kladně, pouze 6 (7 %) dotázaných odpovědělo záporně.

Pro respondenty, kteří odpověděli záporně, bylo v dotazníku připraveno krátké vysvětlení, co to alternativní tresty jsou, myslím si, že i zbylí respondenti poté zjistili, že se s alternativními tresty setkali a vlastně vědí co to je.

Následovala otázka pro ty, kteří odpověděli v předchozí otázce, že znají alternativní tresty, aby vyjmenovali alternativní tresty, které znají, nejčastěji se opakovaly domácí vězení (31), obecně prospěšné práce (23), odnětí svobody (20) a zákaz činnosti (13). O něco méně se objevil trest zákazu pobytu (8) a peněžité trest (5). Propadnutí majetku, propadnutí věci, zákaz držení a chovu zvířat, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, ztráta čestných titulů a vyznamenání, ztráta vojenské hodnosti a vyhoštění se vůbec neobjevili.

Graf 5: Odkud o alternativních trestech víte?

Zdroj: vlastní

V této otázce jsem od respondentů zjišťovala kde nebo od koho se o alternativních trestech dozvěděli. Jako nejčastější odpovědi se ukázal internet 28 respondentů, média 20, škola 12, rodina 10, poté 7 respondentů shodně odpovědělo, přátelé a televize, 5 respondentů odpovědělo tento dotazník a 2 dotazovaní odpověděli jiné. Jako jiná odpověď byla: osobní zkušenost.

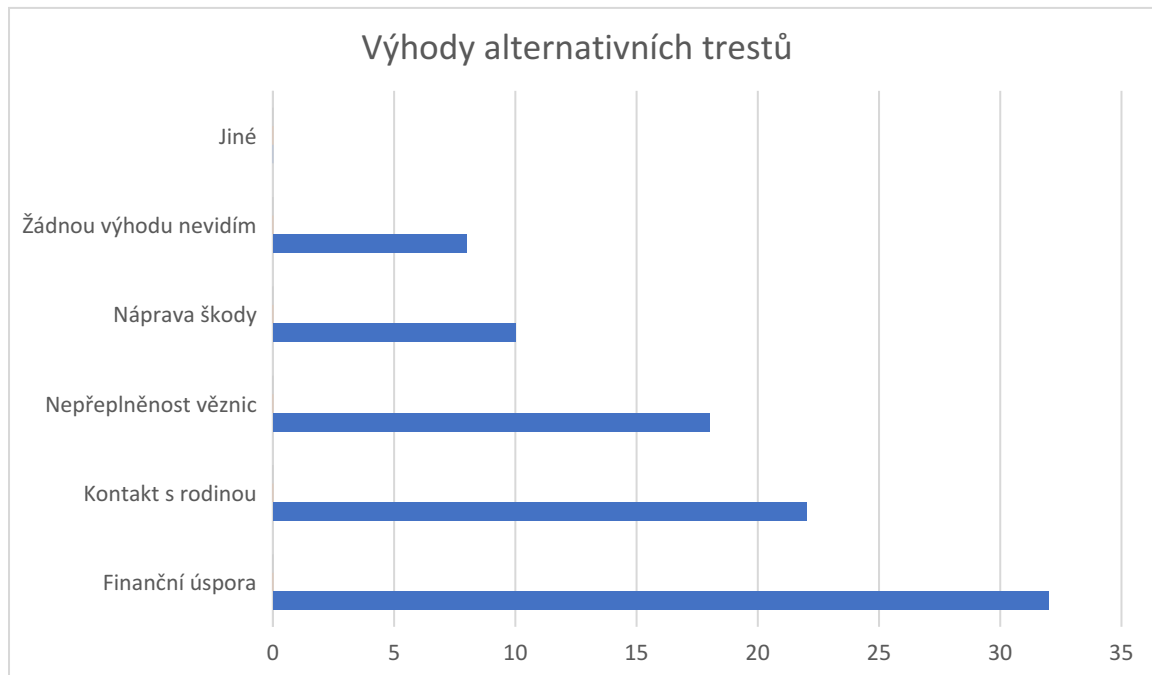
Vyhodnocení DVO1: Zjistit, zda má laická veřejnost povědomí o alternativních trestech.

Podle transformační tabulky k vyhodnocení tohoto cíle sloužily tazatelské otázky 4 až 6. Výsledek první otázky nám ukázal že nadpoloviční většina dotazovaných alternativní tresty zná. Pro jedince, kteří odpověděli že je neznají následovala krátká definice alternativních trestů, myslím si že po přečtení této definice si i ostatní respondenti uvědomili že alternativní tresty znají nebo o nich alespoň už slyšeli. Pro ty, kteří odpověděli kladně na otázku, jestli znají alternativní tresty následovala otázka, aby vyjmenovali tresty, které znají. Nejčastěji byli zmiňovány domácí vězení (31), obecně prospěšné práce (23), odnětí svobody (20), v odpovědích se vůbec neobjevily tresty propadnutí majetku, propadnutí věci, zákaz držení a chovu zvířat, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, ztráta čestných titulů a

vyznamenání, ztráta vojenské hodnosti a vyhoštění. Mezi nejčastější udávané zdroje patří internet, škola rodina.

5.2 DVO2: Jaké výhody a nevýhody vidí laická veřejnost u udělování alternativních trestů.

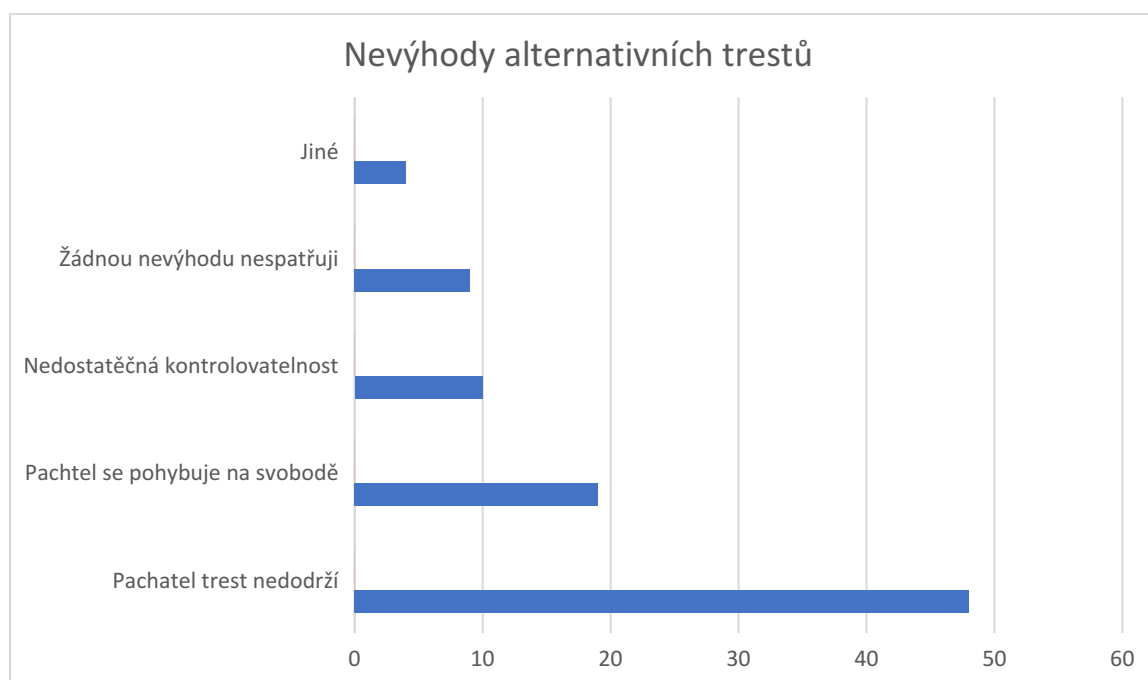
Graf 6: V čem vidíte největší výhodu udělování alternativních trestů?

Zdroj: vlastní

Další otázka se týkala výhod udělování alternativních trestů, 32 respondentů odpovědělo že největší výhodou udělování alternativních trestů je finanční úspora státu, další čtvrtou skupinou bylo 22 a odpověď byla kontakt s rodinou, jako třetí největší výhodu shledalo 18 respondentů nepřeplněnost věznic, předposlední odpověď byla náprava škody s 10 respondenty a nejméně respondentů 8 odpovědělo že žádnou výhodu nevidí. U odpovědi jiné nikdo z respondentů nic nenapsal.

Graf 7: V čem vidíte největší nevýhodu udělování alternativních trestů?

Zdroj: vlastní

Další otázka se týkala nevýhod alternativních trestů, více jak polovina respondentů (48) odpověděla že pachatel trest nedodrží, 19 respondentů odpovědělo že nevýhodou je, že se pachatel pohybuje na svobodě, nedostatečnou kontrolovatelnost vidí jako nevýhodu 10 respondentů, 9 respondentů odpovědělo že žádnou výhodu nespátřují a 4 dotazovaní odpověděli jiné. Jako „jiné“ byli uvedeny odpovědi:

- posměch u kamarádů (např. u veřejně prospěšných prací)
- nedostatečná motivace k nápravě
- nedostatečná informovanost veřejnosti, jak to probíhá s odsouzenými k alternativním trestům
- pachatel může na svobodě konat další trestnou činnost

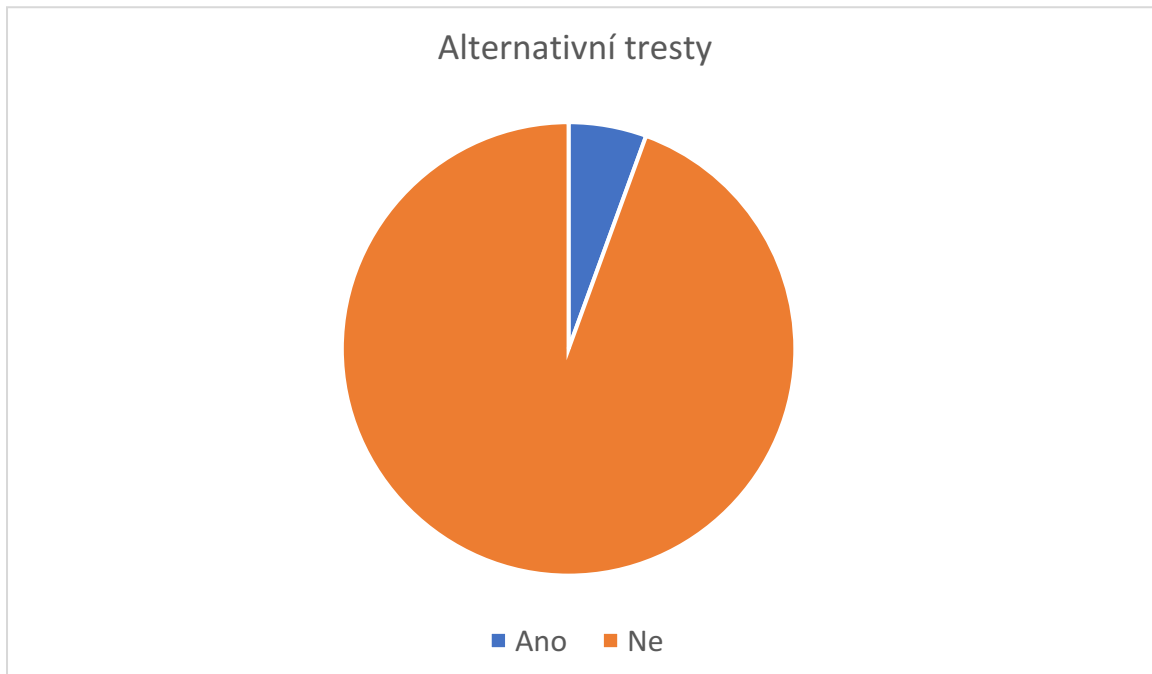
Vyhodnocení DVO2: Jaké výhody a nevýhody vidí laická veřejnost při udělování alternativních trestů.

Podle transformační tabulky k vyhodnocení tohoto dílčího cíle složily tazatelské otázky 7 a 8. Konkrétní odpovědi můžeme vidět v grafu č. 6 a grafu č. 7. V těchto otázka spatřuji mírné dilema vzhledem k tomu že 8 respondentů odpovědělo že nevidí žádnou výhodu. Myslím si, že

to může být zapříčiněno nízkou informovaností veřejnosti o této problematice. Dle mého sice veřejnost ví že se alternativní tresty udělují, ale nevědí, jak to funguje v praxi.

5.3 DVO3: Zjistit jakým způsobem jsou alternativní tresty vnímány.

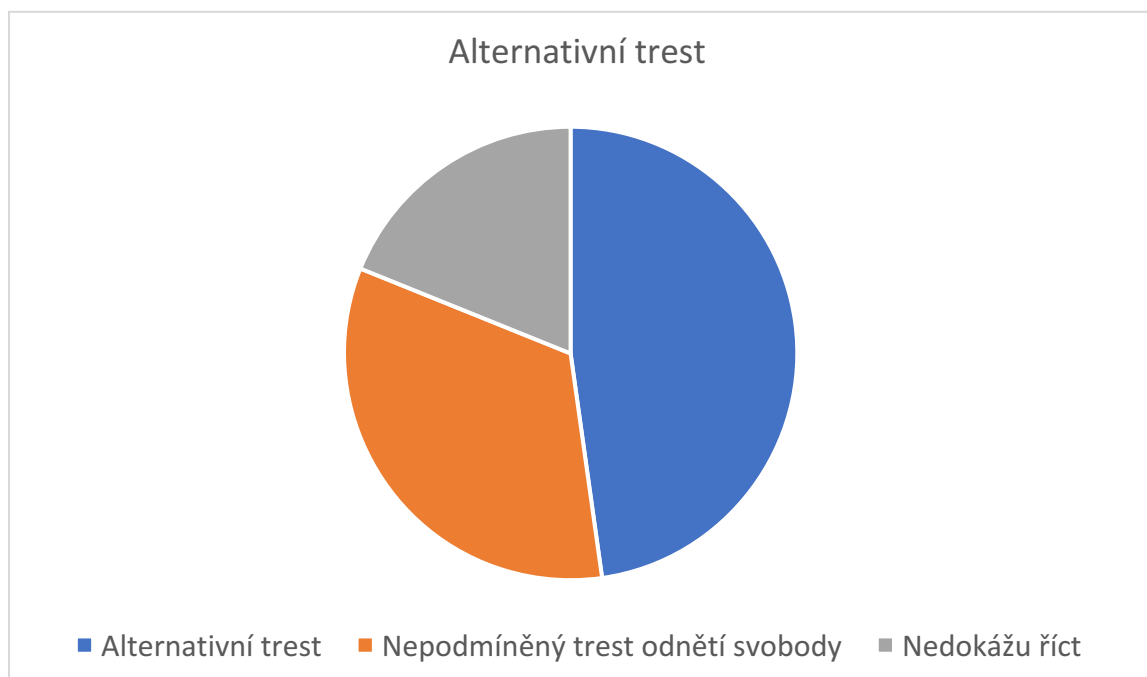
Graf 8: Znáte nějakou osobu, která alternativní trest vykonávala?

Zdroj: vlastní

Další otázka se zabývala tím, jestli dotazovaní znají nějakou osobu, která alternativní trest vykonávala, v grafu vidíme že 94 % (85 dotazovaných) odpovědělo že nikoho takového nezná, pouze 6 % (5 respondentů) odpovědělo kladně.

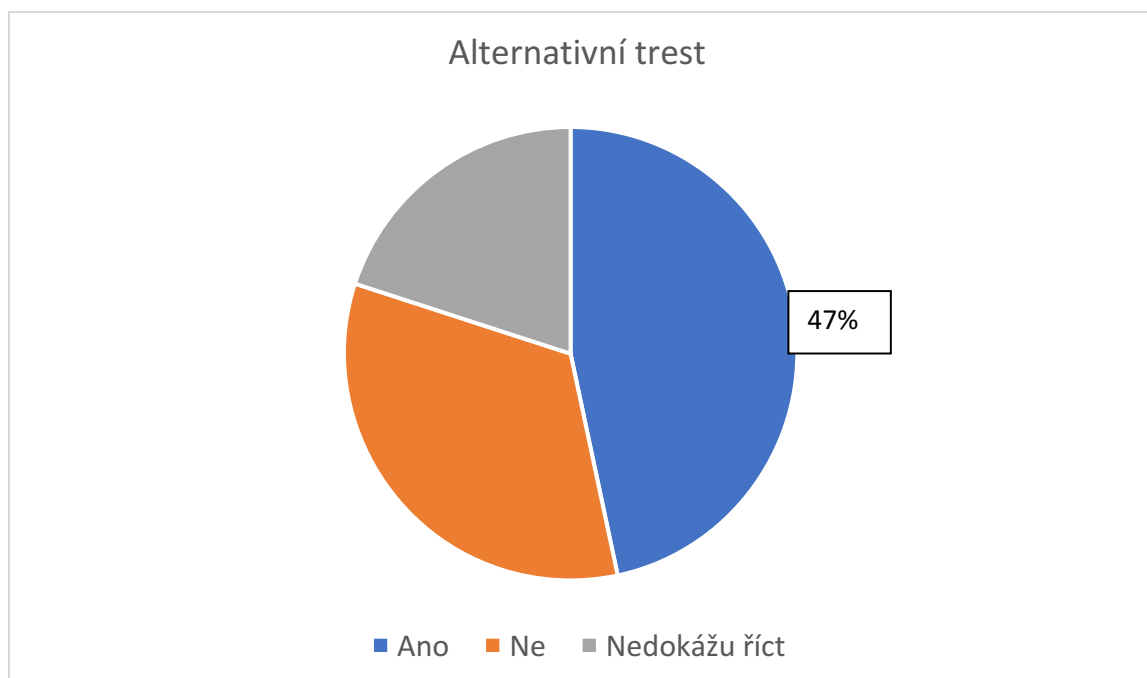
Graf 9: Jste spíše pro udělování alternativního trestu, nebo nepodmíněného trestu odnětí svobody?

Zdroj: vlastní

V další otázce jsem zjišťovala, zda jsou respondenti spíše pro udělování alternativního trestu, nebo nepodmíněného trestu odnětí svobody. Z grafu vyplývá že 48 % (43 respondentů) je pro udělování alternativního trestu, 33 % (30 respondentů) je pro nepodmíněný trest odnětí svobody, a 19 % (17 respondentů) nedokázalo říct pro co jsou.

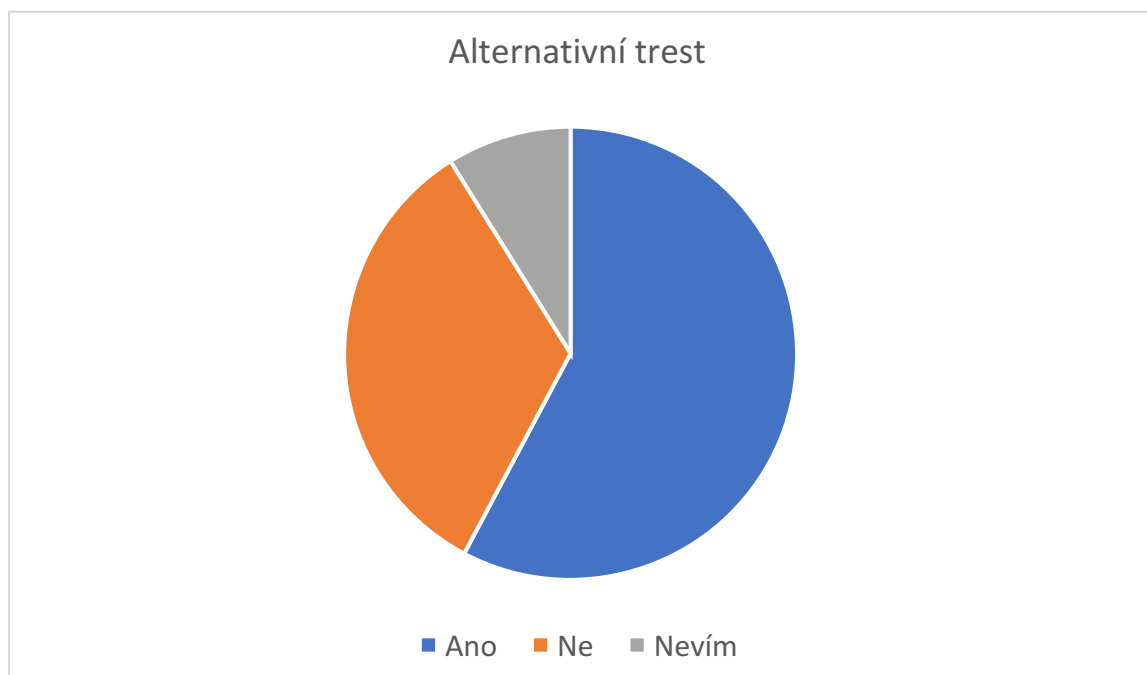
Graf 10: Myslíte si, že je alternativní trest dostatečným postihem pro trestaného?

Zdroj: vlastní

V této otázce jsem se respondentů ptala, zda si myslí, že je alternativní trest dostatečným postihem pro odsouzeného. 20 % (18 dotazovaných) nedokázalo odpovědět, 33 % (30 dotazovaných) odpovědělo záporně a 47 % (42 dotazovaných) odpovědělo kladně.

Graf 11: Měly by být alternativní tresty používány častěji?

Zdroj: vlastní

V předposlední otázce jsem se respondentů ptala, jestli si myslí že by měl být alternativní trest používán častěji, více jak polovina respondentů 62 % (52) odpověděla kladně, 36 % (30) odpovědělo záporně a pouze 9 % (8 respondentů).

Graf12: Jaký alternativní tresty by měl být zrušen?

Zdroj: vlastní

V poslední otázce jsem se respondentů ptala, jaký trest by zrušili. 15 respondentů shodně odpovědělo ztráta vojenské hodnosti a propadnutí majetku, následovala ztráta čestných titulů a vyznamenání kde odpovědělo 13 respondentů, 12 respondentů odpovědělo na zákaz držení a chovu zvířat, propadnutí věci 10 respondentů, domácí vězení 7, zákaz pobytu a zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce mělo shodně 5 odpovědí, a shodně také mělo vyhoštění a zákaz činnosti s 4 odpověďmi.

Mezi odpověďmi se vůbec neobjevil trest:

- odnětí svobody,
- peněžitý trest,
- obecně prospěšné práce.

Vyhodnocení DVO3: Zjistit jakým způsobem jsou alternativní tresty vnímány u laické veřejnosti.

Podle transformační tabulky k vyhodnocení tohoto cíle sloužily tazatelské otázky 9 až 13. Jako první jsem si dala za cíl zjistit kolik respondentů zná někoho kdo alternativní trest vykonával, zde se ukázalo že 94 % nikoho takového nezná, to přisuzuji tomu, že alternativní tresty nejsou tolik ukládány. Na druhou stranu 48 % dotázaných odpovědělo že jsou pro udělování alternativního trestu spíše než nepodmíněného trestu odnětí svobody. 47 % respondentů si myslí že je alternativní trest dostatečným postihem pro odsouzeného a také se více jak polovina dotazovaných shodla na tom, že by měly být alternativní tresty požívány častěji. V poslední otázce jsem zjišťovala, jaký alternativní trest by měl být zrušen, zde shodně 15 respondentů odpovědělo ztráta vojenské hodnosti a propadnutí majetku. Také zde byli tři tresty, které se vůbec neobjevily, a to odnětí svobody, peněžitý trest, obecně prospěšné práce, domnívám se, že by společnost nechtěla, aby se některý z těchto trestů zrušil.

Závěr

Předkládána bakalářská práce se věnovala tématu alternativní formy trestu v České republice. V teoretické části jsem se v první kapitole zaměřila na vymezení základních pojmů, které k alternativním trestům patří, aby čtenáře uvedla do této problematiky. Následující kapitola byla o alternativních trestech jako takových, na začátku jsem popsala, co alternativní tresty jsou, jejich výhody a pak jsem se zaměřila na každý alternativní trest zvlášť. V poslední kapitole jsem se věnovala probační a mediační službě.

V praktické části jsem si dala za cíl zjistit, jaký postoj má laická veřejnost o alternativních trestech. Jako výzkumnou metodu jsem si zvolila dotazník, ten mi pomohl oslovit větší množství lidí v krátké časovém úseku. Dotazník byl rozdělen do 4 částí, na 3 části dále pak navazovali dílčí cíle. První část zjišťovala identifikační údaje o dotazovaných, druhá část se týkala povědomí laické veřejnosti o alternativních trestech, třetí část byla zaměřena na výhody a nevýhody udělování alternativních trestů a poslední část zjišťovala jakým způsobem jsou alternativní tresty vnímány. Nakonec byla každá část zvlášť vyhodnocena.

Seznam literatury:

GŘIVNA, Tomáš, Miroslav SCHEINOST a Ivana ZOUBKOVÁ. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5.

HOLÁ, Lenka. *Mediace: způsob řešení mezilidských konfliktů*. Praha: Grada, 2003. ISBN 80-247-0467-6.

JANOTOVÁ, Magda. *Mediace*. Praha: Ústav práva a právní vědy, 2014. Právo a management. ISBN 978-80-87974-07-0.

KALVODOVÁ, Věra. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-163-7.

KARABEC, Zdeněk. *Restorativní justice: sborník příspěvků dokumentů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 80-7338-021-8.

KUCHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Praha: C.H. Beck, 2005. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 80-7179-813-4.

Listina základních práv a svobod

MATOUŠEK, Oldřich, KŘIŠŤAN, Alois, ed. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0366-7.

MOTEJL, Otakar. *Vězeňství*. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2010. Stanoviska (Kancelář veřejného ochránce práv). ISBN 978-80-7357-606-6.

PLAMÍNEK, Jiří. *Řešení konfliktů a umění rozhodovat*. Praha: Argo, 1994. ISBN 80-85794-14-4.

ROZUM, Jan, Petr ZEMAN, Hana PŘESLIČKOVÁ a Jan TOMÁŠEK. *Vybrané problémy sankční politiky*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2005. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 80-7338-042-0.

SOTOLÁŘ, Alexander, Pavel ŠÁMAL a František PÚRY. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C.H. Beck, 2000. Beckovy příručky pro právní praxi. ISBN isbn80-7179-350-7.

SVATOŠ, Roman. *Základy kriminologie a prevence kriminality*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2009. ISBN 978-80-86708-81-2.

ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ, ed. Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-757-2.

Zákon č. 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě

Zákon č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník

Zákon č. 45/2013 Sb. Zákon o obětech trestných činů

ZEHR, Howard. Úvod do restorativní justice. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. ISBN 80-902998-1-

Internetové zdroje

Zákony pro lidi, 2010 [online]. AION CS, s.r.o. Dostupné z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>.

Příloha 1:

Dobrý den, věnujte prosím několik málo minut na vyplnění dotazníku. Dotazník je anonymní a zabývá se postojem a hodnocením laické veřejnosti k využívání alternativních trestů.

Výsledky dotazníku budou použity v praktické části mé bakalářské práce.

Děkuji za Váš čas.

Kolářová Barbora

1. Jaké je vaše pohlaví?

- Muž
- Žena

2. Do které věkové kategorie patříte?

- Do 18 let
- 19 – 30
- 31 – 41
- 41 – 51
- 51 – a více

3. Jaké je vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

- Základní škola
- Střední škola
- Vyšší odborná škola
- Vysoká škola

4. Víte, co jsou alternativní tresty?

- Ano
- Ne (pokud dotazovaní odpoví „ne“ následuje krátká definice alternativních trestů: Alternativní tresty umožňují: ponechat odsouzené na svobodě a uložit jim takový druh povinnosti nebo omezení, který bude působit preventivně proti páčání další trestné činnosti, ochrání společnost, uspokojí zájmy obětí trestného činu a upevní v pachateli návyky a postoje potřebné k vedení řádného života..)

5. Vyjmenuje alternativní tresty, které znáte?

6. Odkud o alternativních trestech víte?

- Rodina
- Přátelé
- Škola
- Média
- Internet
- Televize
- Tento dotazník
- Jiné

7. V čem spatřujete největší výhodu, při udělování alternativního trestu?

- Finanční úspora
- Nepřeplněnost věznic
- Kontakt s rodinou
- Náprava škody
- Žádnou výhodu nespátřuji
- Jiné

8. V čem spatřujete největší nevýhodu, při udělování alternativního trestu?

- Trest není dostatečně efektivní
- Pachatel se pohybuje na svobodě
- Pachatel daný trest nedodrží
- Nedostatečná kontrolovanost
- Žádnou nevýhodu nespátřuji
- Jiné

9. Znáte nějakou osobu, která alternativní trest vykonávala?

- Ano (jaký trest?)
- Ne

10. Jste spíše pro udělování alternativního trestu, nebo nepodmíněného trestu odnětí svobody?

- Alternativní trest
- Nepodmíněný trest odnětí svobody
- Nedokážu říct

11. Myslíte si, že je alternativní trest dostatečným postihem pro trestaného?

- Rozhodně ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Rozhodně ne
- Nedokážu říct

12. Měly by být alternativní tresty používány častěji?

- Ano
- Ne
- Nevím

13. Jaký alternativní trest by měl být zrušen?

- Odnětí svobody,
- Domácí vězení,
- Obecně prospěšné práce,
- Propadnutí majetku,
- Peněžitý trest,
- Propadnutí věci,
- Zákaz činnosti,
- Zákaz držení a chovu zvířat,
- Zákaz pobytu,
- Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce,
- Ztrátu čestných titulů nebo vyznamenání,
- Ztrátu vojenské hodnosti,
- Vyhoštění.